

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap

1991. július

II. évfolyam 7. szám

Ára: 18,40 Ft

A HALÁSZ- BÚCSÚ

A múlt hónap végén, június 29-én volt Péter-Pál ünnepe, a hagyomány szerint az aratás kezdetének napja, a bajai fok-hagymavásár ideje és a halászbúcsú.

A céhes világban minden szakmának előírta a szabadalomlevél, hogy védszentet, patrónust válasszon magának. A halászok zöme Péter és Pál apostolt — elvéve Andrást, Ausztriában Miklóst — választották. A pest-budai halászcéh 1697-ben kelt német nyelvű szabadalomlevelének 3. pontja már így szól: "Ezen céh köteles a búcsún és a feltámadáson, a Szent Péter és Pál ünnepén, mint az említett ipar védszentjének ünnepén, mint ahogy a szent Úrnapon is minden testületi tag (ahogy a németek, úgy a

magyarok) kötelesek az áldozáshoz menni", aki pedig fontos ok nélkül elmaradna, a mesternek egy font, a legénynek fél font viasz a büntetése. Többnyire azt is előírták, hogy a patrónus ünnepén tartsanak céhgyűlést, amikor új vezetőséget válasszanak, akkor szabadítsák az inasokat, vegyék fel az új mestereket.

Ezen rendelkezések alapján aztán céhenként ill. helységenként más és más szokások alakultak ki. Legrészletesebben a pesti halászok ünnepét ismerjük, mert Singhoffer Mátyás József (SMJ) halászmester, aki az 1860-as években fiatalemberként részese volt ezeknek, nagyon szemléletes módon leírta. A mesterek és

folytatás a 2. oldalon

folytatás az 1. oldalról

legények a céhkocsmában gyülekeztek, s együtt vonultak 8 óra előtt a belvárosi templomba, ahol az inasok már várták őket. A "halászok miséjét" mindig a plébános mondta. Mise után visszamentek a céhkocsmába, ahol megkezdődött a céhgyűlés.

A mesterek befizették a szokásos tagdíjat, majd összeszámolták a pénzt és új pénztárost választottak. Ezt követte a "mesterválasztás", vagyis az új mesterek beiktatása. Ennek előfeltétele volt a leszolgált legényidő, a kitöltött vándorlási évek és a remekmunka hibátlan elkészítése. Ezután felszabadították az inasokat és újakat szegődttettek. A felavatottak megszabott mennyiségű bort fizettek társaiknak, ezért már jó hangulatban indultak ebédelni.

Délután 5 órakor újra együtt voltak már a céhkocsmában, s kezdődött a multság. A mesterek éjfél tájban hazaszállingóztak, de a legények mulattak reggel hét óráig. Akkor a muzikusokkal kivonultak a halpiacra, minden árusító helynél elhúztak egy nótát, s ezzel lett vége a halászok báljának.

A céhek megszűnésével a pesti halászbúcsúnak is vége lett, de a ráckevei halászok az 1930-as évekig megtartották a multságot. Tolnán a második világháborúig tartották a régi szokásokat. Péterpálkor misére mentek, inasokat szabadítottak, s este valamelyik mester házában tartottak multságot, külön a nősek, külön a nőtlenek. A legények felköszöntötték a mestereket.

Dunaszekcsőn a mesterek adták össze a pénzt, a legények rendezték az ünnepséget. A lányok koszorút fontak, délután egy 2-3 kilós pontyot akasztottak a közepébe és két inas rúdon vitte a menet élén. Trombitazene kísérettel mentek el a jegyzőhöz, paphoz, mesterekhez, zengzetes verssel hívták meg őket az esti bálra. Este megfőzték a pontyot, s a reggeli multság végén a koszorút a stégről a Dunába dobták.

Ezt a szokást ötvöztük a Jánoskaeresztéssel akkor, amikor a 60-as években elkezdődtek a Baja Napok, majd a Bajai Nyár rendezvényei, s ennek egyik fénypontjaként az Aranyponty ünnepe.

A hagyományos bajai halászbúcsúról a céhkönyvekben is találunk — elég gyér — adatokat. Az egyik, hogy Péter Pálkor mindig gyűlést tartanak, szegődttetnek, szabadítanak. 1885-ben javították a céhjelvényt, de hogy mikor készült, azt nem tudjuk. Többször említik a céh zászlaját is, de mára csak egy bojtja maradt meg.

Bellosits Bálint 1901-ben írt a bajai céhszokásokról. Innét tudjuk, hogy a ha-

lászok siltje (jelvénye) "üvegbarca, melyben egy aranyozott ponty fekszik mester-séges virágok közepette, a Ponty kocsmá mennyezetéről lógg alá". A továbbiakban azonban a csizmadiákról, molnárokról, kőművesekről szól, akik felvonulást rendeztek, s este "lakozást", de a leírásból arra is lehet következtetni, hogy a többi céh is hasonlóan ünnepelt.

Szilas Károly, mint a Schmidt halászcsalád tagja, gyermekkorában több halászbúcsún vett részt, bár akkor már nem a céh, hanem az Ipartársulat rendezte. Emlékezete szerint a siltet az Ipartestületben (mai Helyőrségi Klub) őrizték. Fehér inges, fekete ruhás és fehér kesztyűs halászelegények innét vitték rúdon a belvárosi templom elé, ahol a halászok gyülekeztek — s nyilván itt is résztvettek a halászmisén. Utána felsorakoztak, a tűzoltózenekar rázendített egy indulóra, a plébános kinyitotta ablakát és tálcán borral kínálta a halászokat. Kölcsonösen felköszöntötték egymást, majd a menet sorrajárta az idős, nehezen mozgó mestereket. A halászok abban az időben két nagy csoportban laktak. Egy részük a Felsővárosban a Szent László — Flórián utca környékén, a másik rész az Alsóvárosban a Zrínyi utca táján. A kapu tárva-nyitva várta a legényeket, elhangzottak a verses felköszöntők (sajnos, ezek már feledésbe merültek), borral, süteménnyel kínálták a vendégeket. Ha már

mindenütt voltak, visszavitték a siltet az őrzési helyére.

A halászcsaládok ezen a napon vendégeket is fogadtak, ahogy a búcsúkon szokás, jöttek a réglátott rokonok, barátok, ették a halpaprikást, rántott süllőt.

Este volt a bál, amire a lányok süteményt vittek. Egyes visszaemlékezések szerint közös halvacsora volt, mások szerint nem. Lehet, hogy mindkét emlék igaz, egyszer volt, máskor nem.

A céhek megszüntetése sokat ártott a közösségi életnek, de az Ipartestületben még összetartottak a mesterek, míg a hagyományos életmód folytatható volt. Az 1920-as években a dunai halászat egy bérlő kezébe került, sok minden megváltozott, így a halászbúcsú ünnepélyes megtartása is elmaradt. Még 1925-ben tartották, amit egy fénykép is bizonyít. Ekkoriban a legények a Munkásegyletbe jártak, ahol műkedvelő előadásokat is rendeztek, ezért láthatók a "műkedvelő gárda" tagjai is a fotón (Berger Károly, Heteyi Gáspár, Merlich Antal és a néhány éve elhunyt, sokak által ismert Karlovsky Sándor). A halászok közül sikerült azonosítani Berger Gyulát, Berger Istvánt, Zsíkó Józsefet, id.Kukity Lászlót, Kunsági Lászlót, Sieber Ferencet, Lengyel Jánost valamint Mihálovics Pétert és Józsefet. A virágtengerben a két legény térdén a céhjelvény, az Aranyponty.

Solymos Ede

EGY CSALÁDI VÁLLALKOZÁS TÖRTÉNETE

V. rész A virágzás

A szorgalom és az iparkodás az a szög, amelyre a jólét a kalapját akasztja.

A Békei házaspár jól tudta, hogy kis tőjéüket óvniok, gyarapítaniok kell, ha talpon akarnak maradni. Nem bízzák el magukat, életüket takarékosan osztják be, a keletkező jövedelmüket az árukészlet bővítésére fordítják. Törekcsenek arra, hogy szélesítsék a választékot. Mikroszkópok, nagyítók, távcsövek, lupék, higrométerek, fajsúlymérők, stb. Bővítik az illatszer, és kozmetikai cikkek válasz-

tékát. Bevezetik az orvosi műszerek, gyógyászati segédeszközök és a sportfelszerelések árusítását is. A személyzet száma is növekszik, már hatan dolgoznak az üzletben. Kezdett szűkössé válni a terület. Újat keresnek.

A régi postaépületben megüresedik a Práger-féle helyiség — ma élelmiszerüzlet a Béke térre néző sarkon, hogy bérletét elnyerjék — 1942. május 28-án — beadvánnyal fordulnak Dr. Bernhardt Sándor polgármesterhez.

"Méltóságos Polgármester Úr!"

Alulírott Békei Sándor látszerész azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Polgármester Úrhoz, hogy a városi bérházban lévő Práger-féle üzlethelyiséget — a jelenlegi bérlő távozása után — nekem bérbeadni méltóztassék.

Kérésemet az alábbiakban indoklom:

Üzletemet Baján a harmincas évek elején — minden támogatás nélkül — szorgalmamban és tudásomban bízva nyitottam meg. Megfeszített munkámmal sikerült egy kis vagyona szert tennem, amiért is kötelezettséget vállalhatok arra, hogy — a kért üzlethelyiség elnyerése esetén — saját költségemen az üzlethelyiség egész utcai frontjára a többi üzlethelyiséghez hasonló portálét készíttetek.

Kérésem városszépészeti szempontból is indokolt, mert nem lehet közömbös, hogy a város szívében milyen kirakattal és portáléval rendelkező üzlethelyiség nyer elhelyezést. Már a látszerész szakma természete is kezdeszik arról, hogy ezen exponált helyen egy mutatós és csinos kirakat fog felsorakozni a többi mellé.

Kérésemet megismételve maradtam méltóságos Polgármester Úrnak aláza-
tos szolgálója: Békei Sándor látszerész,
bajai lakos."

A kérelem külzetén a következő irat-
tári bejegyzés található: A kérelem
visszavonás folytán tárgytalan. Irattár-
ba! Baja, 1942. október 28-án.

A polgármester nevében olvashatatlan
aláírás, tanácsnok.

A Békei házaspár régi üzletszomszédja
idősebb és ifjabb Fiedler József mezőgaz-
dasági gépkereskedők voltak. Az akkor
már idős kereskedő becsülte és nagy ro-
konszenvvel kísérte figyelemmel a szor-
galmas és megbízható házaspár erőfeszí-
téseit és örült az üzleti életben elért
sikereiknek. Ifjabb Fiedler Józsefet pedig
életre szóló csendes jóbarátság fűzte hoz-
zájuk.

Idősebb Fiedler József egy beszélgetés
során megtudta, hogy Békeiék nagyobb
üzlethelyiség bérletéért kérelemmel for-
dultak a város polgármesteréhez. Rokona
— Risztics Miklós — is neki panaszkolt
el gondját: A zsidó kereskedőkre vonat-
kozó embertelen törvény rendelkezése ar-
ra kényszeríti, hogy házának a belvárosi
templom melletti saroküzletéből — ma
"Csemege" — tegye ki annak bérlőjét,
Fazekas Elemér cipőkereskedőt, mert fő-
útvonalon zsidónak minősülő állampolgár
nem tarthat fenn nyíltárusítású üzletet.

Fiedler bácsi felkereste Risztics Mik-
lóst és tájékoztatta őt Békeiék szándéká-
ról: A dolgok véletlenszerű egybeesése
lehetőséget teremtett az embertelen tör-
vény súlyos következményeinek enyhíté-
sére. A háztulajdonos nyomban felkeres-
te Békeiéket:

— Fiedleréktől hallottam, hogy
Prágerék megüresedő üzletének bérle-
tére kérvényt nyújtottak be a polgár-
mesterhez.

— Igen. Kinőttük már ezt az üzletet,
nagyobbra van szükségünk!

— Békei úr! Nagyon kegyetlen csele-
kedetre kötelez engem a zsidó üzletekre
vonatkozó rendelet. Ki kellene tennem
Fazekas Elemért — ezt a jóra való, tiszt-
ességes embert — de én ezzel nem tudok
egyetérteni. Segítsenek nekem, hogy ne
kelljen Őt az utcára tennem! Cseréljék
el vele az üzletüket! Mindketten jól jár-
nak. Önök nagyobb üzletbe mehetnek és
Fazekas is jó helyre kerül, mert a Vörös-
marty utca nem számít főútvonalnak.

A belvárosi templom melletti sarkon az
új üzlet kiváló helyen volt, mert a város-
ban dolguk után járkáló embereknek
mindig útjukba esett.

Békeiék az új helyen jól szervezett,
szép üzletet rendeztek be. Az alatta levő
alagsori helyiséget is megkapták. Az
előző üzletben a padlástérben volt a
fotólabor, itt pedig a pincében folyt a
filmek előhívása, másolása és nagyítása.
Az üzlethelyiség hátsó bal sarkából le-
hetett lejutni a tágas, teremszerű mű-
helybe.

A pinceműhelyt két nagy részre tagol-
ták. A bejárat felőli oldalon két oldalt
sorakoztak a fényképezők jól felszerelt
sötétkamrái és az előhívó tankok kamrá-
ja. Az udvar felé eső rész középterében
nagy asztal állt, itt vágták a fényképek
széleit, rendezték és tasakolták azokat. A
falak mentén munkaasztalokon álltak a
villanyárammal fűtött képfényesítő be-
rendezések. A templom felőli oldalon a
nagy filmszáritó szekrény terpeszkedett,
ebben szárították a nagy tankokban elő-
hívott filmtekercseket. Itt a jól felsze-
relt, tágas fotólaborban hatan dolgoztak
— három fényképész és segítőik — az ő
gondosan összhangozt munkájuk tette le-

hetővé, hogy a reggel nyolc órakor be-
adott filmekről déli egy órára ezer-ezer-
kétszáz darab fényképmásolat is elkészül-
jön.

Az új üzlet bútorszatának elkészítésével
Kiss Nándor műbútorasztalost bízták
meg, aki a rövid határidőt úgy tudta
teljesíteni, hogy a munkák elvégzésére
időszaki szerződéssel szakmunkásokat
vett fel.

Békei Sándor a rövid határidő miatt
felmerülő többletköltségeket nagyvonalú
bőkezűséggel vállalta, mert tudta, hogy
aki időt nyer, pénzt nyer.

A kétszer két méteres, polcos, toló-
üveges szekrénytagok sorából álló be-
rendezést és ennek hosszabb oldala elé
helyezett üvegtetejű kiszolgálópultot
is a saját elképzelése alapján készít-
tette el.

A szekrények alapanyaga fenyő volt.
Az üveges rekeszek keretes szerkezetét
sötétbarnára pácolt és politúrozott diófá-
val borították. Ugyanebből készült a toló-
üvegek elfoglalata is. Ezzel a berendezé-
ssel az üzlet szép látványt nyújtott.

Az udvari oldal szekrényesora mögötti
terület volt a látszerész- és műszerész-
műhely. Csiszolóberendezés, műszerész-
esztergapad, a látszerészek műhelyasztala
és mosdó alkotta berendezését.

A fotólaborban hatan, a látszerész-
műhelyben hárman dolgoztak, a vevőkkel
Margit és két segítője foglalkozott. Az
egész jól szervezett együttes munkáját
Sándor irányította és fogta össze.

A családi vállalkozás itt — a Risztics
házban — élte fénykorát.

Az új üzletben minden területen jelen-
tősen megnövekedett a forgalom, emiatt a
látszerész- és műhelybe egymásután

folytatás a 4. oldalon

folytatás a 3. oldalról

két tanulót vesznek fel, hogy Sándornak több ideje jusson az általános kereskedelmi munkákra: készletek figyelése, rendelések készítése, könyvelés, vevőkkel való foglalkozás, stb.

Az egyik tanuló Sándor unokaöccse — Békei Géza —, aki ebben az esztendőben fejezte be iskolai tanulmányait és belépett a családi vállalkozásba. A másik — Harsányi Ernő — egy évvel később csatlakozott Gézához. Jó képességeik és gyakorlati készségük alapján mindketten gyorsan elsajátítják a látszerész munka alapelemeit és nagy segítségére vannak a Békei házaspárnak.

Felkerestük Gyurkityné Lóth Gabriellát. Kértük, ossza meg velünk saját emlékeit, mert Ő is ott dolgozott az üzletben:

— *Nekem eredetileg a Lázár céggel volt tanulói szerződés. Optika-fotó-illatszerkereskedőnek tanultam de a cég 1943 tavaszán megszűnt és Lázárné kérésére — szerződésem folytonosságát fenntartva — vettek át Békeié.*

Sokirányú képzést kaptam, mert még a fotólaborban folyó munkákkal is megismerkedhettem. Az is nagyon jólesett, hogy Békei bácsi — jó munkám elismeréseként — tanuló-szerződésemet három évről két évre csökkentette.

Hohner Katával gyakran rendeztük újjá a kirakatokat. Amikor munkánkkal elkészültünk, Békei bácsi mindig megdicsért bennünket:

— *Jól van lányok! Megdicsérlek benneteket. Nagyon szép kirakatot csináltatok.*

Később észrevettük, hogy azért mindig talált valami igaztánivalót a munkánkban, de sohasem szólt. Persze mi is megnéztük és megállapíthattuk, hogy mit csináltunk rosszul. Legközelebb már nem estünk ugyanabba a hibába. Nagyon türelmes volt és szeretettel foglalkozott velünk.

Há a munkában elfáradva alig vártuk, hogy vége legyen már a napnak, csendesen vigasztalt bennünket:

— *Türelm lányok! Türelm! Nemso-kára zárunk.*

Megtanultuk tőle, hogy a vevő kívánságát — az előforduló nehézségek ellenére is — szolgálatkészen igyekezzünk teljesíteni, hogy rosszkedvünket otthon kell hagynunk, mert az üzletben azt senki nem veszi meg tőlünk. A vevő kívánsága parancs volt számunkra.

Sándor nemcsak kereskedő, hanem jó iparos is volt. Kialakult életelve, — amelyet szavajárásában is hangoztott — az volt, hogy: *“A feladatot nem kerülgetni, hanem elvégezni*

kell.” És ez igen eredményesnek bizonyult.

Kedvelte a nagyon kemény szellemi erőfeszítést igénylő feladatokat, ahol az ötletdús fantáziának és az intuitív gondolkodás “heurékás” ráismeréseinek volt jelentős szerepe.

Maga a régi üzlet is — amelyet a tágabb családi kör szerető emlékezete máig is csak kis boltként emleget — és a tágasabb, nagyobb, elegánsabb új üzlet is képességei próbáinak voltak eredményei.

Ilyen feladatot jelentett a fényképezőgépek hibás zárszerkezeteinek megjavítása is. Az új típusú gépekbe a tervező mérnökök egyre finomabb, egyre több, bonyolult feladat végrehajtására képes szerkezeteket építettek. Ezek a rendeltetészerű használat, de a véletlen baleset következtében is meghibásodhattak.

Előfordult, hogy egy-egy ilyen zárszerkezettel napokig bírkózott. A finom szerkezetek szétszerelése, a hiba megkeresése és kijavítása és az összeszerelés nagy közügyességet és komoly szellemi teljesítményt követelt. Az intenzív erőfeszítéstől nem egyszer veríték patakzott a homlokán, de a siker mindent feledtetett.

A javítás díjának megállapításánál mértéktartó volt. A munka díját a szerkezet bonyolultsága, a hiba nagysága és a rejtettsége határozta meg, de az új típusok első javítása közben elhullott verítékcspepeket az árban soha nem érezekeltette.

A zárszerkezetek javításának — a fővárosi szakmai körökben is — elismert mesterévé fejlődött. A különleges szakértelmet igénylő javításokkal — még halála után húsz esztendővel is — hozzá küldték a bajba jutott géptulajdonosokat:

— *Ezt a gépet sajnos nem tudjuk megjavítani, de ha nagyon fontos, akkor keresse meg Baján Békei Sándort, aki a Szt.László utca 12-ben lakik. Ő az, aki ezzel a hibával meg tud bírkózni.*

Hosszú évekig tartó kemény erőfeszítései eredményeként sok lábon álló, virágzó vállalkozást teremtettek. Most már egyre inkább megengedhették maguknak, hogy az abból származó jövedelem egy részét a kikapcsolódásukra, pihenésükre, kényelmükre is fordítsák.

Először egy autót — Opel Olimpiát — vesznek maguknak. A család első útja Sándor szülőfalujába és szülőházához, a somogyjádi vasútállomáshoz vezet. Megnézik az öreg órás mesternek — Dombai bácsinak a házat is. Testvérbátyjának, Ferinek a sírját is felkeresik, akivel gyermekkorában oly sokat muzsikáltak, de az I. világháborúnak lett az áldozata, mert egy robbanás légnyomása — életének értelmétől — a

hegedüléstől fosztotta meg a zenetanárnak készülő fiatalembert. Ezt nem tudta elviselni és a halálnak adta magát.

Kaposváron is felkeresik a tanulóévek kedves emlékeit, a MÁV internátust és megnézik a Somogy megyei munkások fogyasztási szövetkezetét, ahol a kereskedelmet tanulta.

A nyár örömeit a vizek — a Sugovica és a Duna — világa jelentette számukra.

Első, öblös, balatoni csónakjukat a Sugovica-híd lábánál, Madarász Dezső csónakörzönél tartották. Ez közel volt az üzlethez. Zárás után evezéssel és strandolással pihenték ki magukat.

Margit fivérei — Nagy Dezső és Lajos — jó “pecások” voltak. Lajos rábeszéli őket, hogy pihenésképpen horgásszanak. Első kirándulásaikon vele tartanak. Lajos ladikján együtt eveznek a grébeci Duna-ágba, amelyet horgász körökben Feketeerdőnek neveztek. A hosszú útra a szombati zárás után indulnak és ahol a part lehetővé teszi, kötéllel vontatják a könnyű ladikot. Margit a csónakban evezővel tartja az irányt, Lajos és Sándor a vállukra vetett kötélnek feszülve vontatják. Ezzel a nagyobb “sebességgel” is legalább három órába telik, amíg célhoz érnek, de az élmény, amiben részük van, a halfogás izgalmái és a zsákmány felett érzett öröm, megéri a fáradságot.

Szenvedélyes horgászokká válnak. Első ladikjukat Huber Pál borbélymester készíti, aki a ladikok készítésének is elismert szaktekintélye volt akkoriban. A ladikra Terta oldalmotort szerelnek, most már ők fogják vontatókötélre Lajost és legtöbbször más ladikos partner is rájuk kapaszkodik.

A havas téli hónapokban, amikor nem lehet horgászni, mert befagynak a vizek — autóval — a mórági dombokhoz mennek, ahol a magukkal vitt síléceken és ródlin töltenek szép vasárnapokat.

A vállalkozást ketten kezdték, az évek során azonban a munkatársak száma egy-egy családtaggal is szaporodott. A fotólaborban Szternagy Antal kezdte a sort, őt a látszerészben Békei Géza követte.

Mi, az emlékezők — tanulmányaink befejezése után — 1944 nyár elején — Irénnel házasságot kötöttünk. Ő kereskedelmi iskolai tanulmányai alapján a könyvelésben és a pénztárban hasznosította magát, én látszerész tanuló lettem. Testvéröcsém, Rezső — egy évvel később — vaskereskedői segédlevéllel a zsebében ugyancsak látszerész tanulóként zárta a sort. A családi vállalkozás beltágjainak száma vele vált teljessé.

Gergely József
(folyt. a köv. számban)

TANÚSÁG

1950 decemberében még mindig érkeztek haza a Szovjetunióból hadifoglyok. Késésüket nem a véletlen számlájára kell elkönyvelnünk. Őket a szovjet hadbíróóság fogságba esésük után ítélte el és "kegyelemből" már ilyen "korán" hazatérhettek.

A hazatérők többsége azok a német nemzetiségű állampolgárok voltak, akiknek családtagjait időközben már Németországban kitelepítették, de sorakoztatnak melléjük mintegy 300 magyar katonát is.

Valamennyien 1950 karácsonya táján lépték át a szovjet-magyar határt és Nyírregyháza-Sóstón részesültek "ragyogó" fogadtatásban az ÁVH keretlegények közreműködésével.

Lajstromozás után Budapestre vitte őket a marhavagonokból álló vasúti szerelvény, hogy a Mosonyi utcai börtön pincéjében kipihenhessék a hosszú út fáradalmait. Itt nyolc napig üdültek.

1951 január első napjaiban a kőbányai tenyészállatkiállító istállókba szállították a gyülekezetet, ahonnan pár nap múlva Tiszalökre vezetett útjuk, ahol elfoglalták végzős szálláshelyüket, hogy megkezdhessék munkájukat, a tiszai vízierőmű építését. Itt a már többször leírt és a közvélemény által is jól ismert "munkafegyelem" jellemezte mindennapi életüket. Emberhez méltatlan bánásmód, megaláztatás, állati sors tette szinte elviselhetlenné napjaikat. Felügyelőik, akik e sors betartását garantálták: Nagy László (később doktori címet szerzett és ma nyugd. alezredes), ragadvány neve "Hosszú"; helyettese Bokor főtörzsmester. Rajtuk kívül "Boxer" és "Veres" alhadnagyok vigyáztak a tábor rendjére.

A táborból 1951 nyárelején minden barakkból 4-5 személyt egyik éjjel kiemelték és elhurcoltak. Zömét bíróság elé állították, ahol két halálos ítélet mellett zömében 10-25 éves börtönbüntetést kaptak, de többen ismeretlen körülmények között végleg "eltűntek". Egy hónap múlva az elhurcoltak felét visszavitték és a tábor lakói előtt kihirdették az ítéleteket. Az indoklás szerint azért kellett azt az akciót elvégezni, mert nevezettek lázadást szerveztek és meg akarták ölni az őrséget.

Baja és vonzáskörzetéből a következő táborlakókat sikerült összeírni:

Nemesnádudvar:

Kohler Jakab (1914), Koch János (1920), Richter György (1915), Richter Mihály (1907)

Vaskút:

Arnold Krisztián (1916), Bauer István (1921), Bohner Jakab (1914), Hauser Ferenc (1909), Hauser Ferenc (1909), Leidl Ferenc (1915), Maisl Ferenc (1914), Müller Sándor (1921), Pentz József (1927), Repmann István (1923), Rettig István (1921), Rummelhardt János (1907), Schadt Ferenc (1908), Seibert János (1927), Stadler Ferenc (1928), Strahl János (1914), Wolf Ferenc (1929), Zick Jakab (1918), Zick János (1920)

Katymár:

Bergerstock János (1927), Filián András (1913), Haiman János (1919), Halblender Antal (1903), Jung Jakab (1922), Klett István (1922), Schauer János (1926), Schama István (1904), Sipos József (1902), Staab István (1915), Tobler András (1929), Tobler Antal (1927)

Gara:

Elmer András (1916), Elmer János (1920), Kling József (1909), Schopper István (1923)

Rém: Huber Antal (1916), Metzinger János (1909)

Csátalja:

Bischof Vilmos (1911), Hellenbarth József (1920), Koós József (1919), Merkler Ádám (1917), Staller György (1928), Stark Lajos (1921)

Kunbaja:

Arnold János (1910), Beck István (1916), Gebl István (1926), Gumminger Mátyás (1921), Hessenstaub József (1918), Hoffgang Antal (1919), Katzenmayer Péter (1930), Kramer Miklós (1901), Lutz Péter (1923), Oberkoersch József (1922), Ollmann József (1918), Pentz Ádám (1909), Szabó István (1921), Schull Sebestyén (1921)

Csávoly:

Müller János (1910), Scheibl János (1904), Schnobl János (1909)

Bácsalmás:

Albrecht István (1924), Altzheimer József (1918), Baumhacker Antal (1924), Beck István (1922), Berger János (1920), Bittner Mihály (1919), Csermák József (1915), Damm Mátyás (1911), Denzinger Ádám (1925), Einwiller István (1921),

Fiedler Ferenc (1924) Felckenstein József (1919), Fuchs József (1923), Geiger Pál (1918), Grünfelder József (1915), Grünfelder Pál (1925), Haas Antal (1917), Haas György (1927), Hahn Kilián (1907), Heining István (1901), Hintersehr Pál (1901), Huth Antal (1929), Huth György (1911), Huth József (1928), Jung Kilián (1920), Kencht György (1922), Rits Péter (1925), Schmidt Miklós (1904), Schmidt Pál (1929), Schneider János (1901), Schubert Antal (1915), Skirbanek Ferenc (1924), Skirbanek István (1921), Skirbanek István (1922), Sommer Péter (1931), Stobl János (1920), Taub József (1918), Wilhelm Ádám (1911), Wischer Ádám (1930), Wischer Henrik (1927), Zeller Ernő (1912), Zellmayer György (1912), Zellmayer Vendel (1905)

A táborban 1953. október 4-én felkelés tört ki. A tűzharcban öt rab életét vesztette és a sebesültek száma 20-40 közöttire becsülhető.

A lázadást követő napon Budapestről a Katonai Bíróság jelent meg a táborban. A fogoly táborparancsnokot (aki a lázadás idején éppen a fogdában pihent) F.F.-et, valamint H.Ferencet és László Jánost beépített besúgót Budapestre vitték és hadbíróóság elé állították.

Németországban, Stuttgartban, 1951 februárban megalakult a Kereső Szolgálati iroda, melynek feladata volt a Tiszalökön raboskodó családtagok kiszabadítása és hazahozatala. Ez a szolgálat minden lehetőséget felhasznált, hogy a világ közvéleményét tájékoztassa a tiszalöki borzalmakról, a nemzetközi jog illetően sárbatiprásáról. Egy ilyen alkalom adódott Rákosi Mátyás "elvtárs"-nak az NDK-ba való látogatása. Erre az alkalomra a keletnémet vezető a következő szövegű táviratot vehette át az internáltak hozzátartozóitól, mindegyiktől külön-külön.

"Wilhelm Pieck DDR elnökének Berlin — A magyar miniszterelnök látogatása alkalmából kérje ön, hogy az 1950-ben Magyarországra átadott és ott letartóztatott családapát, férjet, fiút, testvért engedjék ki."

A névaláírás alatt ez a szöveg volt olvasható:

"Magyarországból kitelepítettek"

A rabok Nagy Imre és Ludwig Leber megbeszélése eredményeként végülis hat transzportban 1953 október-december hónapokban hazatérhettek új hazájukba, Nyugat-Németországba. Azok a német nemzetiségű szerencsétlen internáltak, akik hozzátartozóit nem telepítették ki, és a magyar rabok csak 1954-55 években szabadultak.

Dr.Vágvölgyi Ferenc

BAJAI ARCKÉPCSARNOK

KUN IMRE (1892-1977)

Apja, Kun Lajos, kecskeméti kereskedő családból származott. Mennyiségtantermészetről szakos középiskolai tanár volt. A Bajai Izraelita Hitközség Elemi, Polgári Fiú-Lány Iskolájában működött 1884-től tanárként, majd igazgatóként. Anyja, Deutsch Ilona tanító is Kecskeméten született. 1890. július 1-én kötöttek házasságot. A Haynald utca 17. számú házban laktak. Négy fiúgyermekük született. Ármin volt a legidősebb, belőle jogász lett. Utána Imre következett, majd Géza, aki pénzügyi pályára lépett. Béla, — a legifjabb — könyvelő volt. A tisztességben megöregedett nyugdíjas iskolai igazgató 1943-ban halt meg Baján, 82 évesen. Özvegyét és legkisebb fiát elhurcolták. Nevüket a bajai zsinagóga udvarán létesített emlékművön márványba vésve örökítették meg, a többi bajai mártír nevével együtt.

Kun Imre Baján született 1892. június 27-én. A Bajai Izraelita Hitközségi Népiszkola négy osztályának elvégzése után a Ciszterci Rend Bajai Katolikus Főgimnáziumában tanult nyolc évig az 1902/1903-as tanévtől. Közepes rendű tanuló volt, osztályában az egyik legtöbbet hiányzó. Hetedikes korától tornából felmentették. Már gimnazistaként érdekelt a képzőművészet és a zene. Ebben a gimnáziumban "érett" minősítésű érettségi bizonyítványt szerzett 1910. június 1-én. Rajztanárnak készült. Felvételizett Budapesten a Képzőművészeti Főiskolán, de nem vették fel. Beiratkozott a Budapesti Kereskedelmi Akadémia akadémiai tanfolyamára. Elvégezte a kétéves főiskolai kurzust és az 1912. július 19-én megtartott záróvizsgálaton végbizonyítványt kapott.

Első munkahelye - 1912. szeptember 1-től - a MOKTÁR-nál (Magyar Országos Központi Takarékpénztár) volt. Egyik fiókjánál lett tisztviselő. Amikor fivére, dr. Kun Ármin, mint főhadnagy a lucki

frontról hazaérkezett, keveset találkozhatott vele Pesten, mert reggeltől késő estig a MOKTÁR Erzsébetvárosi fiókjában volt a zárlati munkákkal elfoglalva. Szerencséjére fivére megismerkedett a MOKTÁR vezérigazgatójával, így annak közbenjárására betegszabadságra mehetett. Ezt az időt — 1917. januárjától 1918 augusztusáig — nagyrészt Baján töltötte. Erről így emlékezett: *"Baján többfelé tevékenykedtem és többek között a Bajai Hírlap munkatársa, majd főmunkatársa lettem és Bogovics Szerkesztővel együtt, távollétében egyedül szerkesztettük a dr. Nemes ügyvéd főszerkesztése alatt álló újságot."*

Jeles tollú földink főleg művészeti témájú cikkeket írt, de szerkesztette a Bajai Tükör és a Bajai Expressz című alkalmi kiadású, humoros tartalmú és riport újságokat is. Ugyanebben az időben a Kecskeméti Újság-nak küldött cikkeket. Miután kilépett a bajai laptól és visszatért a fővárosba, egy ideig továbbra is cikkezett a Bajai Hírlapban, és több budapesti újságnál lett képzőművészeti munkatárs.

Városunkban rendezte meg első koncertjét 1917. októberének egyik vasárnapján. Ez egy általa rendezett képzőművészeti rendezvénysorozat zárása volt, amelyen Palló Imre is fellépett. Azt írta a hangversenyéről, hogy *"A város küldöttséggel várta a már akkor híres nagy énekest. Büszkén mutattuk meg neki a hatalmas plakátokat, amelyek őt tenoristának tüntették fel. — Csakhogy én baritonista vagyok! — mondotta erre jóízűen Palló Imre. — Nálunk ez nem fontos — mondtam én —, a közönség éppúgy szereti a baritonistát, mint a tenoristát..."*

Ekkortájt Trencsénteplicen is pihent, ahol egy deus ex machina következményként zongorázó hajlamait is kiélhette. A nyaraló közönség részére szervezett jótékony célú hangversenyen két operanékes és egy hegedűs zongorakíséretét volt kénytelen ellátni. Tudjuk, hogy tanult festeni, festegetett, és azt, hogy zongorázást és zeneszerzést is tanulgatott ifj. Kerch Ferencnél. De azt is tudjuk, hogy bármennyire is csak műkedvelőnek tartotta magát, jól kellett játszani ahhoz, hogy Schubert, Verdi, Mascagni, D'Albert, vagy Wéber, Wieniawsky, Hubay és más zeneszerzők műveit sikerrel kísérje.

Ott szerzett ismeretségével indult el nem-sokára a hangversenyrendezői pályán is.

Szervezett Baján szabadliceális előadássorozatot a Budapesti Feminista Egyesület, Cholnoki Jenő földrajztudós, Lázár Béla, az Ernst Múzeum igazgatója, Manczali Henrik történettudós, Móra Ferenc író, újságíró, régész, Lyka Károly festő, művészettörténész és sok-sok más nevezetes személy közreműködésével.

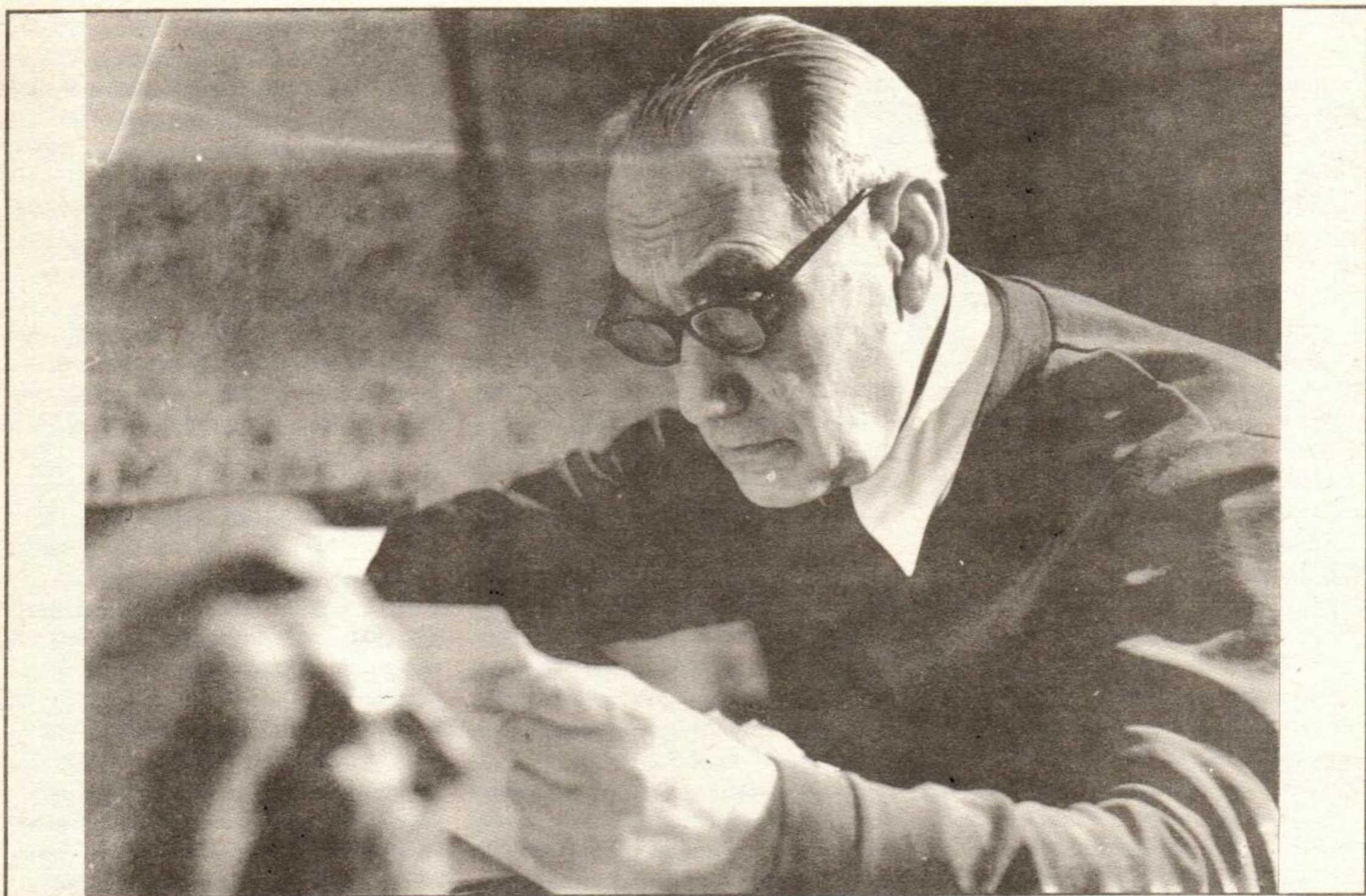
Rendezett képzőművészeti kiállítást is, melynek jó-vedelmét a szegénysorsú gyermekek felruházása céljaira a városnak adta át. Sokat tett a modern képzőművészet megismertetése érdekében, ilyen témájú cikkeket, tárcákat írt a helyi lapba és előadásokat tartott.

A Posztó és Takarógyár R.T. létrehozásában is volt egy kis része, mert a MOKTÁR betegszabadságon lévő tisztviselőjeként ő hívta fel vezérigazgatója, dr. Mekler Gyula figyelmét arra, hogy vegyék meg a Duna-parti telket a várostól, ahol később a gyárat létesítették.

1919. szeptember 15-től a Rottenbiller utcai Scala Hangversenyiroda titkára lett, ahol a vidéki hangversenyek rendezésével bízták meg. Az első ilyen munkája a Kotányi-nővérek két- és háromzongorás hangversenyeinek szervezése volt. *"A három Kotányi-nővér (Nelly, Erzsébet és Klári) rögtön keresztkérdések tüzebe fogott s az iránt érdeklődött, hol lesz az első hangversenyünk. A pillanat tört része alatt eszembe jutott a válasz: Kecskeméten vagy Baján — mondtam. Hogy miért éppen ez a két város jutott eszembe? Azért, mert én Baján születtem és ott éltem tanulmányaim befejezéséig, édesapám pedig Kecskeméten született és így ott is eltölthettem néhány nyarat; ez volt az a két város, amelyet abban az időben személyesen ismertem..."* — vallotta könyvében.

Igyekezett önállósítani magát. Azzal a javaslattal állt elő, hogy a Teréz körüti Musica Zongorakereskedelmi R.T. zongoraüzlete legyen hangversenyiroda is. Valóra válthatta javaslatát és 1920-ban annak irodavezetője lett.

Rövidesen — 1921-ben — betéti társasági alapon megállapította a bajai dr. Monasztery Sándorral a Koncert Hangversenyirodát, amely előbb az Irányi utca 21/23, majd a Váci utca 23 szám alatt működött 1949-ig. Ügyvezető igazgatója lett a vállalatnak, jogász fivére a jogtanácsosa, és titkára Szász Miklós. Sokéves küzdelemmel kezdte új szakmájában működését, fokozatosan nőtt hangversenyrendező vállalatának sikere és Kun Imre tekintélye a nemzetközi hangverseny piacon.

1944. június 30-án elbocsátották állásából, kezdett reménytelenné válni helyzete. Júliusban már napokat is emlegettek deportálásról, de régi jó ismerőse, Langlet professzor, a Svéd Vöröskereszt vezetője segített. Két gyermekét elhelyezték egy otthonban, hozzájuthatott a Svéd Királyi Követség igazolásához, kapott egy Vöröskereszt Schutzbrief-et. Ez olyan útlevel-féle irat volt, amely Raoul Wallenberg követségi titkár eljárása révén mentesítette őt és családját a sárga csillag viselésétől és a munkaszolgálat alól. Nem voltak kötelesek csillagos házban lakni, és nem vonatkozott rájuk a kijárási tilalom, mert erről igazolványuk volt. Így lett a Svéd Királyi Követség mellett működő Svéd Vöröskereszt alkalmazottja, ezáltal megmenekült családjával együtt a deportálástól.

1949. augusztus végétől egy évig az Állami Hangversenyiroda vezetője lett, majd az akkor alakuló Magyar Hanglemezgyártó Vállalat művészeti titkára 1951. június 1-től 1957. március 30-ig. 1956 januártól szeptemberig kettős állása volt. Hanglemezgyári tevékenysége mellett vezette a Liszt Zongoraverseny Irodát.

1957-ben a Magyar Rádió meghívta a műsorcsere rovat vezetőjének, ott volt főállásban. Innen ment nyugdíjba, de élete végéig szaktanácsadója volt a zenei osz-

tálynak és mellékállásként a Budapesti Zenei Versenyek és Fesztiválok igazgatója maradt.

Még 1930. január 11-én jegyezte el az 1907-ben Budapesten született Hoffer Klárát és ugyanazon év március 20-án házasságot kötöttek. Két lányuk született. 1931-ben Ágnes, aki a mérnöki pályát választotta és 1988-ban meghalt. Egy fiú és egy leány gyermeke van. 1935-ben született Annabella, aki pszichológus, három fiú édesanyja és apja egykori budai, Küküllő utcai lakásában él pedagógus férjével és két fiával.

Itt beszélgettem vele nemrég, felelevenítve édesapja emlékét, bajai múltját és reprodukálhattam a hangversenyekről, művészetekről számomra immár 24 évvel ezelőtt elmesélt történeteit, hiszen ő volt a zenei világ élő anekdota-tára. Abban a lakásban, ahol most is a Sugovicát és a Szurdéliát ábrázoló festmény, és a zseniálisan rajzoló bajai születésű Dezső Alajos karikatúrái díszítik többek között a falakat. Ahol sok-sok dokumentum őrzi emlékét. Itt eleveníthettem fel azt a bajai látogatást is, amikor meghívtam szereplésre, és 1967. március 17-én a "Szóljanak a bajaiak..." rendezvénysorozat keretében Egy hangversenyrendező naplója címmel, ritka zenei illusztrációkkal emlékezett életútjáról. A rengeteg emlék, kéz-

irat és autogramgyűjtemény stb. elkápráztatott, pedig levelezéseinek nagy részét már a MTA könyvtárának adományozta családja. Lánya azt mondta édesapjáról, hogy "Nagyon szerette a művészeteket, de tisztában volt azzal, hogy igazán nagy művész sohasem válhat belőle. Ezért életét annak szentelte, hogy a művészetek és az emberek között teremtsen kapcsolatot. Szenvedélyesen gyűjtött minden régi művészeti emléket. Tevékenységével vagyont sohasem gyűjtött, de számtalan jó barátot igen."

Régóta tudom — hiszen ifjú koromban részt vehettem a még 1926. augusztus 8-án alakult és csodálatosan működő bajai Liszt Ferenc Kör hangversenyein —, hogy példamutatóan segítette szülővárosának zenei életét, számtalan híres művész szereplését tette lehetővé Baján. Ugyanilyen példamutató egyszerűséggel dolgozott egész életében a művészetért élete utolsó napjáig.

Amikor 85 éves születésnapján a hivatásának nesztorává magaslott Kun Imrét köszöntötték, dr. Benhardt Sándor is levelet írt számára Amerikából 1977. október 15-iki keltezéssel. Azt írta városunk egykori polgármestere: "De felhasználok az alkalmat ahhoz is, hogy mint a bajai egykori Liszt Ferenc Kör elnöke, a Baja

folytatás a 8. oldalon

folytatás a 7. oldalról

város volt polgármestere is szóljak Hozzád s megköszönjem mindazt a támogatást, amit a város zenei életének fejlesztése érdekében szép múltú egyesületünknek és városunknak nyújtottál.” (Sic!) Ezt a levelet talán még elolvashatta, mert váratlanul — 1977. október 3-án — elhunyt életének 86.-ik évében. A Dohnányi- emlékkiállításról jött haza, amelyhez dokumentumokat kölcsönzött. Előszobájában rosszul lett és azonnal meghalt. A Magyar Rádió és a Nemzetközi Zenei Versenyek Irodája saját halottjának tekintette. Hamvasztása után október 18-án temették el a Farkasréti temetőben. Haláláról a napilapok sorra megemlékeztek.

Kun Imre a magyar zenei élet egyik nagy öregje volt, a magyar impresszáriók doyenje. Művelt, rokonszenves egyéniséggel, jó szervezőképességgel és halk szóval munkálkodott fél évszázadnál több időt a zene szolgálatában. Hazánkba hozta a század világnagyságait és kitűnő zenei ízléssel a legkiválóbb magyar művészeket ismertette meg a nagyvilággal. Szép élete volt, mert szinte mindenkit ismert a világ nagy zene-művészei között, többeket barátjának is mondhatott. Így személye élő anakdota-tár és memoárgyűjtemény is volt. Társadalmi karriert is csinált, a művészvilág és a társaság kedvelt tagja lett.

A hangversenyrendező irodák nemzetközi szervezetbe tömörültek. Az 1928-ban Párizsban megtartott alakuló ülésen kimondták létrehozását. Alapító tagja lett a Zenei Versenyrendezők Nemzetközi Szövetségének. Beválasztották a háromtagú elnökségbe. Ott fogadták el javaslatát, hogy első ülésüket Budapesten tartsák meg, amelyre 1929-ben sor is került. Így lett gróf San Martino olasz főúrral és az amerikai Lammonddal alelnökként irányítója az internacionális hangversenyéletnek, a nemzetközi műsorkapcsolatok kiszélesítésének. Javaslatának eredményeként 1931-ben római kongresszusokon döntöttek el, hogy az első Liszt-zongoraverseny Budapesten lesz, amelyet 1933-ban meg is tartottak. Ez a genfi székhelyű nemzetközi szervezet — amelynek működtetésében segítségére volt nyelvtudása, mert franciául jól, és németül is angolul is beszélt —, a második világháború megkezdéséig működött, majd később új szövetség megalakulása követte.

Jelentős szerepe volt a magyarországi zenei versenyek rendezésében, amely hangversenyrendezői pályafutásának szerves folytatása volt. 1948-ban a Bartók-Fesztivál, 1959-ben a Haydn-Fesztivál és Verseny, 1960-ban az Erkel-ének-verseny és Fesztivál, 1961-ben a Liszt-

Bartók-zongoraverseny, 1963-ban a Calsals-gordonkaverseny, a Winer Leó-kamarazeneverseny stb. létrehozásában és szervezésében több művészgeneráció számára egyengette az érvényesülés felé vezető utat.

Gazdag tapasztalatait két évtizeden át, mint a Magyar Rádió rovatvezetője hasznosította. Emlékét egy róla készült dokumentumfilm is őrzi.

Szerkesztésében 1920-ban Budapesten jelent meg Grill Károly könyvkiadóvállalatánál a *Művészeti szótár* című kézikönyve. 1960-ban adta ki a *Zeneműkiadó a 30 év művészek között* című könyvét. Ennek egyes fejezetei zenei illusztrációkkal többször elhangzottak a magyar, a genfi, a párizsi, a berlini és a varsói rádióműsorokban is. Második, átdolgozott, bővített kiadása ugyanennél a kiadónál 1965-ben jelent meg. Tervbe vették németnyelvű kiadását. Már fordítását is megkezdtek, de valamilyen okból nem lett belőle semmi. Utolsó munkája — egy fiatalon elhunyt, tehetséges Dohnányi növendék — Faragó György zongoraművészről Szegedi Ernővel közösen írt könyve volt. A *Zeneműkiadó* jelentette meg 1970-ben a *Nagy magyar előadóművészek sorozat XI. köteteként*.

Bánáti Tibor

Levelet hozott a posta

...címmel új rovatot nyit a Bajai Honpolgár szerkesztősége; melyben a szerkesztőséghez vagy annak egyes tagjaihoz írt — közérdeklődésre és leközlésre való — T. Szerkesztőség! kezdetű leveleket fogja a továbbiakban leközlölni.

Feladó: Borsódi József, 32. Rue L. De Vinci, Bethoncourt, France. Címzett: dr. Lovass György — Hajai Honpolgár. 6500 Baja, Pf.345. Hongrie.

Kedves Gyurka! Valószínűleg e levelem meglepetést fog okozni Neked. Vagy talán a hosszú évek múltán nem is emlékszel rám. Tegnapelőtt kaptam kézhez a Bajai Honpolgár április számát. Egy régi haverom küldhette, feltételezem, mert a feladó elég olvashatatlan, de nem is ez a lényeg. Szeretném megköszönni Nektek, hogy megemlékeztetek a még élő

mártirokról. Hiszen ez is a magyar történelem kis porszeméihez tartozik. Meg kell hogy említsem, hogy pár nevet helyszűke miatt, vagy mert nincs tudomások róla, kihagytatok. Ne haragudjatok, akik még a rozsdás emlékezetemben élnek, közlöm neveiket. Igaz, hogy vannak, akik már régen meghaltak, a csontvázaikon Szibériában vagy másutt városokat vagy gyárat építettek. Vagy éppen holttestük a farkasok martalékává vált. Ez különben nagyon bevált módszer volt a Kolimán, a Beringi szorostól kb. 50-70 km-re, ahol én is utolsó öt évemet lehúztam.

Először is a halottakét. Bajaiak + Mózer Károly + Dodek Dezső, a délvidékről származó bajai lakos + Dudás + Tüske Béla, itthon halt meg + Bieliczki Miklós valahol Szibériában; Zélity utána a Szőlősi nevet vette fel, Zomborcsevics Mátyás garai születésű, de abban az időben bajai lakos volt. Kusa Gábor tataházi születésű, de bajai lakos volt akkor, Jerkovics Elemér. Hogy hány évre lettek elítélve, nem emlékszem már rá. Az biztos, és ez felháborító még most is, hogy minket a szovjet katonai hadbíró-ság még 1945 elején hazaárulásért (töb-

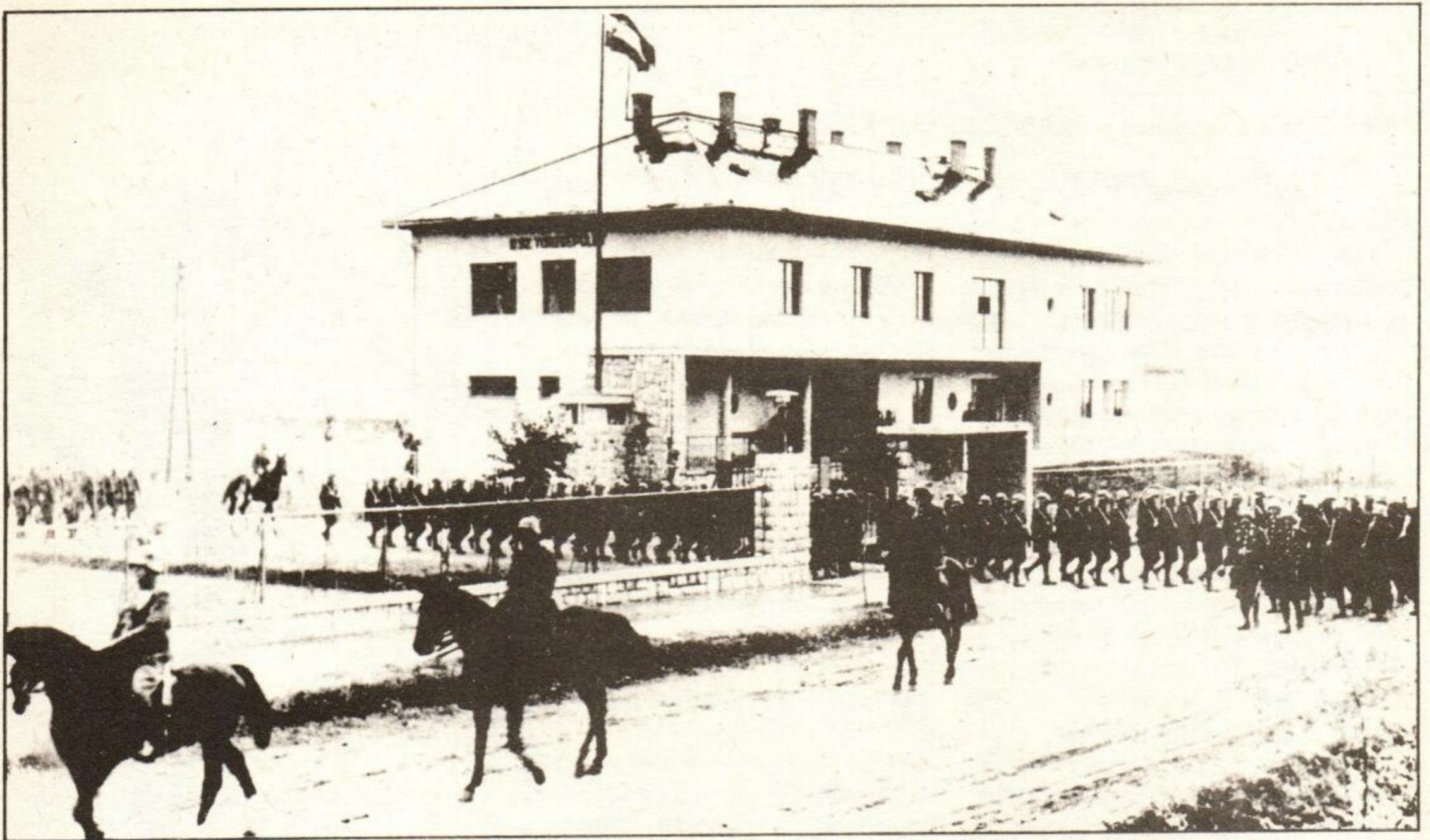
bek között) ítélte el. Minket, magyar állampolgárokat hazaárulásért, még viccnek is rossz. A számunkra a legfájdalmasabbak a halottaink, sokkal több ezeknek a száma, mint ahogy Ti gondolnátok. Jóllehet hogy pontos számot soha nem fogunk megtudni.

Dióhéjban ennyit akartam, és nagyon köszönöm a halottak nevében is, hogy gondoltok ránk. Üdvözetem úgy Neked, mint a szerkesztőség részéről ismeretlen tagjainak, sok szerencsét további munkátokhoz. Baráti szeretettel, üdvözetel Borsódi József.

(Emlékeztetőül: a Bajai Honpolgár 1991. április havi számának 5. oldalán dr. Vágvölgyi Ferenc írt cikket, "Ez is történelem" címmel, melyben a szovjet katonai bíróságok által elítélt magyar fiatalokról írt.)

Tisztelt Szerkesztőség!

A Bajai Honpolgár ezévi júniusi számának 19. oldalán "Somorjai Ferenc Fűszer és Csemege kereskedése" felirattal

képet közölt azzal a kéréssel, hogy az olvasók segítsenek a századfordulón készült fényképen lévő üzlet helyének azonosításában.

Somorjai Ferenc Fajszon, 1890-ben született, Kalocsán volt kereskedősegéd. Feleségül vette Werner Gizellát, a Kalocsai Érseki Nyomda és Könyvkötészet vezetőjének fiatalon özvegyen maradt leányát. Az apósától kapott pénzen nyitotta meg Baján a képen látható fűszer és csemege kereskedését, mely a Szegedi út és az Új utca sarkán állt, s főbejárata a Vonatkertre nézett. A 30-as (ún. "pangásos") évek elején, mivel üzlete rosszul ment, eladta azt Petyerity vendéglősnek, s ő maga a Foncier Biztosítótársaság ügynöke lett. Meghalt Baján, 1972-ben, eltemetve feleségével együtt a Rókus temetőben.

Mindezen adatokat Bor Kálmán volt gimnazista osztálytársam közölte velem, akinek W.Gizella anyai nagynyja volt.

Dr. Lovas György

Tisztelt
Petryity József Úr!

Pár hónappal ezelőtt jól "ellevelegettünk" egymással a Honpolgár hasábjain. Vélem, nem exhibicionizmusból, hanem a közt jobbitó szándékkal. Bár egy

közös kedves ismerősünk akkor megjegyezte, hogy miért nem négyszemközt beszéljük ki magunkat.

Akkor nem hittem, de most már belátom, igaza volt. Az Ön humánus gondolkodást sugárzó sorozatának közlésén kívül más e témában nem történt. Hivatalos válasz nem érkezett. Szerettem volna olvasni-hallani az "illetékes elvtárs" (elnézést a rossz szellemidézésért!) választ-reakcióját felvetett gondolatainkra. Nem így történt!

Nem tartom magam grafománnak, ezért ígérem, a jövőben visszafogom magam. De! Mégegyszer megkérdezném, attól, akit illet: kié a Duna-híd feletti bal part? (Vízügy? FOKA? Gemenci Erdőgazdaság? Polgármesteri Hivatal?) Ki hordott oda homokpiramisokat, milyen céllal, miért nem tájékoztatja erről a város lakosságának érdeklődő részét? Vagy semmi közünk hozzá, hogy lesz-e szép dunai strandunk, vagy a jelenlegi maradványát is elveszik?! De sorolhatnám a kérdéseket, mert nem csak a dunai strand ügye megválaszolatlan:

* Mi lesz az orosz laktanyával illetve a helyét? Hogy a kiváló és egyézséses bakavizet, melyet eltávozott "testvéreink" majdnem végleg elköltöttek tőlünk, mikor lehet tengelytörés veszélye nélkül megközelíteni, illetve mikor lesz kultúrált kútja, netán mikor lesz palackozva? Mi a terv a Jelky tér nagy foghíjával, a volt bíróság helyével, mely jelenleg leginkább kaszálónak imponál a város szívé-

ben? Lesz-e Shell benzinkút Baján és hol? Van-e remény, hogy egy esetleges körgyűrű megépítése után a Szent Antal utca visszakapja régi, szépséges arculatát?

Jobb helyeken kisebb ügyekért is nagyobb felvonulást szerveznek. "Állam bácsi" állítólag meghalt, nem atyáskodik felettünk, nem írja elő tetteinket-gondolatainkat. Már szabadon szólhatunk. De kötelezően ilyen szabadon szólhatk-válaszolhatnak azok, akiket ügyeink intézésével megbíztunk!

Tisztelt Petryity úr, kedves Jóska! Úgy látszik, Baján nem igaz a mondás: "verba volant, scripta manent". Újságba írni csak akkor érdemes, ha bajaink közügyek és ezzel segítjük a haladást. Ha ebben nem találunk felelős partnereket, ülünk le egy jó halászlé mellé és meséljük el egymásnak azt, amiben eddig is egyetérttünk. Mert sajnós annak is annyi eredménye lesz, mint a Bajai Honpolgár hasábjain írt gondolatainknak!

Barátsággal üdvözlő:

Bálint Gábor

Magyar néprajzi gyűjtemény Kuposzinán (Jugoszlávia)

Kupuszina (Bácskertes) egy nyugat-bácskai kisfalu Zombor közelében. Lakói zömmel magyarok. Mintegy 10 évi gyűjtőmunka után, 1991 március közepén került állandó helyére az a néprajzi anyag, amely egy múlt század végi "kupuszini" lakóházat mutat be eredeti formájában, korabeli tárgyakkal. Az első helyiség a nyitott konyha, ahol konyhai eszközök és cserépedények láthatók. A lakószobában nyomon követhetjük a divatváltozást, hiszen a tulipános bútorok színe 100 évvel ezelőtt sötétkékről világoskékre változott. A legreggeli láda 1817-ből való, a legújabb tulipános asztal pedig 1925-ből. A lakószoba volt a ház igazi élettere: itt ettek, ittak, aludtak. A harmadik helyiséget az ún. "nagyszobát" vagy "tiszta-szobát" a ház lakói nem használták, mert ebben a vendégek kaptak szállást a magasra vetett slingelt ágyneműs ágyakon. A ház asszonya itt tartotta kelengyéjét és csak azért járt ide, hogy mise előtt átöltözködjék. A végtisztességet is itt adták meg a ház lakóinak, itt volt a ravatal.

Három lelkes szervező (Csizmadia János, Dubac József és Silling István) alakította ki ezt a falumúzeumot a régi iskolaépület egyik szárnyában. Silling István, a lelkes lokálpatrióta a fentiek

kiegészítéséül még hozzáteszi:

"Márciusban még egy jeles esemény volt a faluban, ugyanis itt tartották 15-én a vajdasági néprajzkutatók tudományos tanácskozását, a "Vajdasági lakodalom" című témakörben. Ezen a vajdasági nemzetiségek és népcsoportok lakodalmas szokásait és hagyományait ismertették. Az elhangzott 20 előadásból 3 foglalkozott a bácskai magyar lakodalmas szokásokkal. A tanácskozás anyagát szerb nyelven publikálták."

A továbbiakban az iránt érdeklődtem, hogy tudományos munkája során milyen Bajával kapcsolatos dokumentumokra bukkan mostanában?

"Jelenleg a Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat dokumentációját rendezem. Ez az anyag 1885-től 1920-ig terjed, de van közöttük sokkal korábbi irat is. Bajai vonatkozású szócikket készülek írni Bellosics Bálint néprajzkutató munkásságáról, a közelmúltban ő volt ugyanis e térség első tekintélyes etnográfusa. De találkoztam más bajai anyagokkal is, többek között Czirfusz Ferencről, Tóth Kálmánról, és kezembe akadt Mészáros Lázár 1849-ből származó napiparancsa is."

Schmidt Antal

Posthumus in nomine verbali Hippokratii

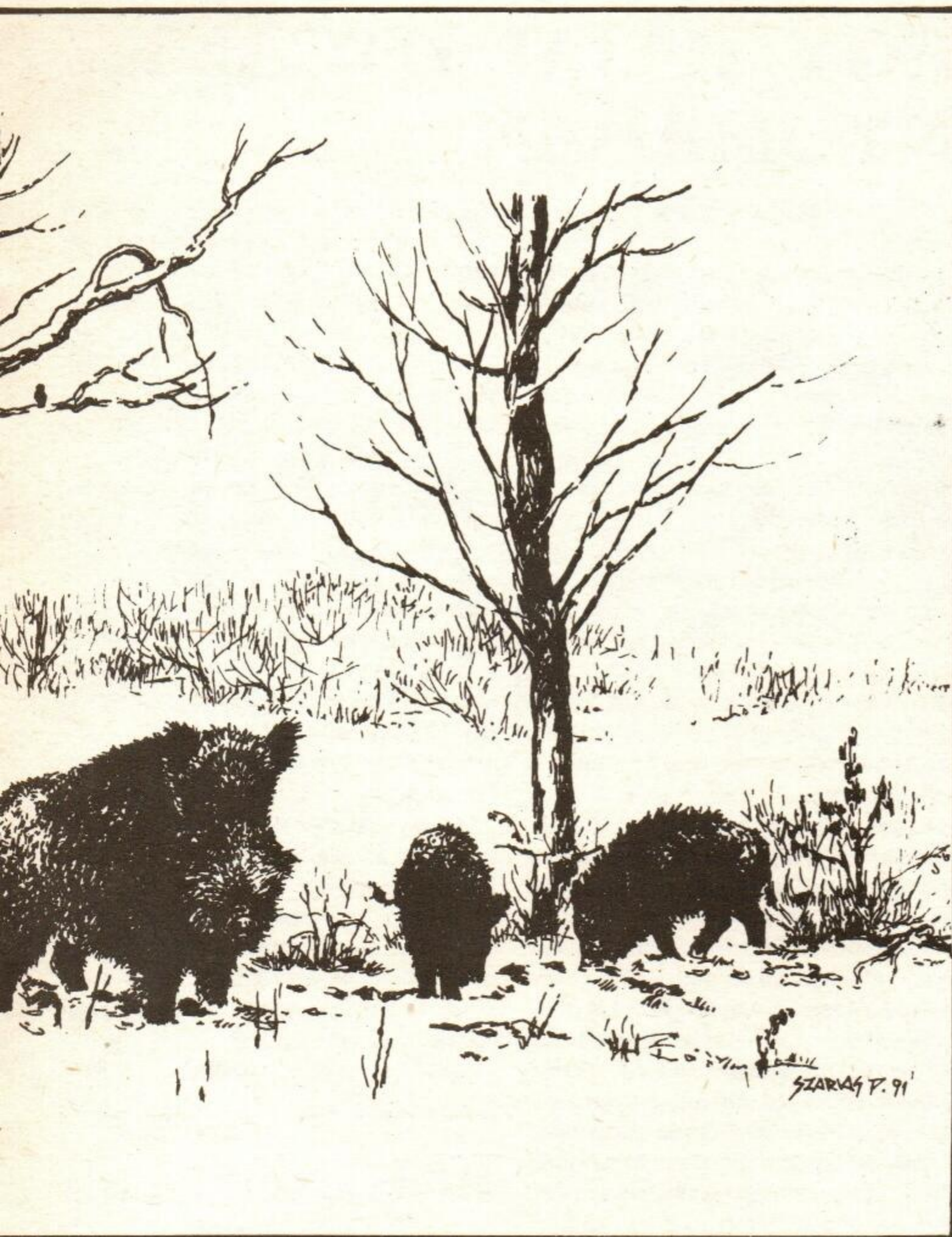
Vele szállt sírba egy medicinális nemzedék, mely nem múlt századok kódébe vesző, kezdetleges gyógyáskodás, de klasszikus elméleti tudás birtokában modern szemlélet és hagyományos hivatástudat birtokosa volt.

E nemzedék nesztora Baján dr. Burg Ete volt. E csoporthoz soroljuk dr. Bereczki Lászlót és dr. Polgár Lajost. Sírba szálltukkal e nemzedék kezéből becsülettel átadott váltóbot a mai nemzedékhez került.

Dr. Bereczki (Bayer) László, született Baján, 1901. évben. Családjának felmenő ágáról annyit tudunk, hogy a Bayer család valahol Morvaországban, az akkori Brünn közelében, a teréziánus időktől a kiegyezés utánig, bőr előállításával, forgalmazással — merkantil eszközökben nem túlságosan válogatva — szerzett jelentős vagyont, majd Bereczki László nagyapja, az akkori Bács-Bodrog vármegyébe költö-

zött. Édesapja, dr. Bayer Emmánuel, kivételes képességű jogász volt. Ügyész korában, természetesen papír nélkül, rögtönözve, ötórás vádbeszédeket volt képes tartani, melyeknek világos, áttekinthető szerkezete, kristálytisza logikája, fölényes jogi tudásról árulkodó okfejtése lenyűgözte a korabeli, legszigorúbb igényű szakmai köröket is. Baján fejtett ki jogász tevékenységet, majd az akkori megyeszékhelyre, Zomborba kerülve, mai kifejezéssel élve megyei főügyész, majd rettegett, szigorú főbíró lett. Bereczki László minden további felmenő ági rokonsága színmagyar. Meleg szívű, emberszerető volt. Ez autentikus tény. Így érthető talán a nemzedék Laci bácsijának, szűkszavúságában is frappáns, hatalmas lexikális tudásról árulkodó, általános és szakmai műveltsége, valamint rendkívüli és különleges embersegítő, betegoltalmazó gyakorlata. Az esetek döntő többségében jó-

In memoriam
dr. Bereczki
László
(1901-1980)

ságos, csendes, atyai hivatalvezetési stílusa ritka és indokolt esetben váratlanul különleges szigorúságba váltott, ha kollégáit külső medicionális támadás érte, vagy kollégái, beosztottai, etikailag súlyosan kifogásolható magatartást tanúsítottak. Szakmai igényességből is engedett néha főnökként, de morális elveiből soha.

Köztudottan a szegények, elesettek orvososa volt, sose kellett fizetni a magánpraxisban sem, aki nem tudott. Soha el nem fogadott semmi néven nevezett paraszolvenciát, a XX. századi magyar medicina újabbnak, talán legnagyobb szegényfoltját. Minden eszközzel üldözte, ebben pardont, "egyéb szempontokat" nem ismert.

Életrajzi adatokról még röviden; apja, dr. Bayer Emmánuel fényesnek induló karrierje, korai halálával, torzóba szakadt (még nem volt Salvarsan). Édesapját 10 éves korában elvesztette, özvegy édesany-

jával Budapestre, majd 1914-ben, közvetlen az első világháború kitörése előtt, Bajára költözött, ahol az egyetemi éveket leszámítva mindvégig élt. Különlegesség, hogy tudván írni, olvasni, százig számolni, eleve második elemibe iratták be (a Monarchiában erre volt lehetőség). Így 17 éves korában már érettségizett, ellenben medikus korában egy évet vesztett, a szerb megszállás alatti Bajáról a korabeli demarkációs vonalon oda-vissza szökdösve végezte Budapesten az orvosegyetemet, látogatta özvegy édesanyját. Tüdővérzést kapott, a Trianon után külföldnek számító Csorba tónál üdült egy évet, terápiás célból, nagybátyja, Czabaji Horváth Béla (később Baja thj. városi főtanácsos, főmérnök) költségén. Így orvosi diplomáját 24 éves korában, 1925-ben szerezte. Közben Bajáról végleg kivonultak a szerb csapatok, Trianon határain belül teljes egészében helyreállt a magyar

közigazgatás. Dr. Bereczki (Bayer) László megkezdte Baján orvosi működését, amelyet végig ott folytatott.

Elérkezett tehát az első világháború utáni, nyilvánvalóan rengeteget nehezített helyzetű Magyarországon a pályakezdés. Baja a maradék Bács-Bodrog vármegye székhelye lett, ez némileg javította szülővárosában a pályakezdő diplomások helyzetét más közigazgatásilag nem változott megyékhez képest.

Először fiatal kórházi gyakornok, orvos volt. A fiatal Bayer, Pataki, Polgár, Fodor rendkívüli kitüntetésben részesült. Egész napi, becsülettel végzett munka után, a Róna magánszanatóriumában alató orvosok lehettek, ugyanis Róna, Baja város közkórházi igazgató, akkor végezte szanatóriumában műtéteit. Legszigorúbb rendet és fegyelmet tartott, kifogástalan munkát követelt Róna éjjeli műtétein, de nagyvonalúan akkora honoráriumot adott, hogy Bayer László magánrendelőjét ebből rendezhette be.

1928. nyarán nősült meg, felesége Desics Ilona, polgári iskolai tanárnő lett, aki azonban jóval a világháború utáni pedagógiai működést nem fejtett ki, a család nevelésének élt, mai kifejezéssel élve, háztartásbeliként. Dr. Bayer László további nyolc évi, becsületos OTI körzeti orvosi munkája és magánpraxisa után, amely már akkor Baján a legnagyobb volt, vehette meg (pár hónappal második gyermeke születése előtt) családi házat, ahol később legendás népszerűségének nevezhető magánrendelője is volt. 1944. őszeig körzeti orvos maradt. Erről még annyit, körzeti orvosi kinevezésért polgármesterhez, alispánhoz, főispánhoz fordult hiába, végül nagybátyja v. Czabaji Horváth Béla városi főtanácsos, főmérnök Vas kultuszminisztertől tudott ajánlást szerezni, akkor kapta meg a leglelkiismeretesebb is a körzeti orvosi állást. Jellemző.

Azután, a második világháború után, a jellemp próbáló történelmi vihar csillapodásával, számbavette a bajai medicina veszteségeit, megmaradt értékeit. Szeretettel befogadta az ország minden távoli pontjáról, zilált személyes és egzisztenciális helyzetben érkezett Baján letelepedő orvosokat. Túl a történelmi rostán, nagybátyja akkora érkezett volna el a huszadik század derekán, a kronológiailag esedékes, nagy és megismételhetetlen nemzedékváltás. A régi nagyok generációja, Alföldi, Meződi, Róna, békében is előregező nemzedéke, természetes körülmények között is, utódlásra fáradt volna. Ez a nemzedék fektette le a mai értelemben vett, tudományos orvoslás alapjait Baján,

folytatás a 12. oldalon

folytatás a 11. oldalról

s követte generációjukat egy, rendkívüli teherbírást még fiatalon megszokott, s többnyire bíró, érett fővel a második medicinális tudományos forradalommal, a szakosodással léptéket váltani képes, de mentalitásában az elődök minden emberi értékét őrző olyan nemzedék, amely Baján, s teljesebben nemzeti értelemben elvitte ezt a tízmilliós országot Európa közepén a gyógyítás és profilaxis olyan fokára, amelyet túlhaladni tisztán orvosi szempontból nonszensz. A józan mérlegelés a ma emberének egyszerűen további formakokinetikai és egyéb fejlődéseket enged látni, de annak foka és mikéntje be nem látható, körül sem határolható. Ez szárazon szakmai szempontból, minőségileg más kérdés. E sorok írója felmentést kér afelől, hogy kortársi medicinális nemzedéket ítészként lássa. Ugyanakkor azonban, a méltatás még oly jogos szubjektívizmusa se engedi feledni, hogy dr. Bereczki László nemzedéke, életkoránál fogva volt elsősorban predestinálva erre, a magyar medicina teljes történetében egyedülálló nemzedéki váltás, ily tökélyű lebonyolítására. Ahhoz azonban, hogy akkor Baján az a nemzedék konkrétan és gyakorlatilag azt megvalósítsa, a mai fogalmak szerint elképzelhetetlen emberi tartás kellett. Mégpedig nem általában, hanem egyetemlegesen. Mindez akkor, a Nuda veritas hitelességével, a következőképp zajlott le. Teljesen természetes módon, minden fiatal, 40 év körüli, itthon maradt vagy hazatért túlélő, ki szakmailag valamelyest is fajsúlyos volt, a Kórházban csináltatott és csinált is villámgyors, ugyanakkor hosszan tartó, emlékezetes karriert. Ennek, a bajai kórház történetében korszakos jelentőségét más feltáró köteles megvilágítani. Ez volt ott Fodor, Nánai, Aszalós, Bánhid, Cseh kortársi korszaka, a bajai kórházi modern reneszánsz. Lényegileg Burg is szakmailag ehhez a nemzedékhez sorolható.

Az OTI majd Rendelőintézet, SZTK szakmailag megalapozott, de inkább praktikus beállítottságú gárdájából Polgár, Mikolics (a két o. helyettes) mellett Pataki, Sulteis képezte a fajsúlyos magot. Rátvai, Bucsányi, Sági, Rónai Ida, Muity, s mindazok, akik rövidebb, hosszabb ideig akár egyik, akár másik mentális indítású csoport tagjaként közreműködtek.

Ők teremtették meg Baján ezt, ami után a századelő OTI, OTBA, MABI, Kerba, Cserba fogalmától a mai Rendelőintézetig dr. Bereczki László vezetésével, Bertics Ernő és a mai nemzedék kezébe átadott.

Bereczki Béla

EGY BAJAI UTCANÉV NYOMÁBAN

Van itt a Rókusvárosban egy Pokorny János nevű utca, amely a kórház mellett húzódik szerényen. Nem is volna vele semmi baj, ha a helytörténeti kutatók meg tudnák mondani, hogy ki is volt ez az ember, akinek a nevét ez az utca viseli.

Két éve történt, hogy dr. Richnovszky Andor felkért: nézzem meg a városi kórház előtt álló kőkereszt hátoldalán lévő latin nyelvű feliratot, amelyen Pokorny neve olvasható. Hátha végére tudunk járni az utcanév rejtélyének. Kérésének eleget téve egy napsütéses napon meg is néztem.

A helyszínre érve azonban nagy csalódás ért. A mintegy sztelészerűen felülről lefelé tagolt 15 soros latin szövegnek csak az első hét sorát kímélte meg az idő; az alábbiakat sajnos annyira korrodálta, hogy nem tudtam kibetűzni az amúgy is nehezen elérhető vésetet. Ezért a helyi múzeum restaurátor-részlegéhez fordultunk segítségért, gondolván, hogy talán a szöveg negatív öntvénymintája hoz némi megoldást — de hiába.

Közben telt-múlt az idő, a Pokorny-ügy egyre jobban foglalkoztatott. Ki lehet ez az ember? Te saxa loquuntur! Rólad szólnak a kövek! Csak el kellene olvasni a szöveget, de hogyan? Szerencsémre Wölfl Ferenc tanárkarsám azt ajánlotta, hogy menjünk ki hármasban "több szem többet lát" alapon, és vigyük magunkkal a harmadéves Babák Péter tanulót is, aki történésznek készül. Úgy is történt.

Kiérven, Péter azonnal felmászott a kereszt kőalapzatára, és onnan közvetlen közletről kitapogatva mondogatta a lehetséges betűformákat. Így lassan megformálódott a 12-15 sor értelmezése is: iussit institui; obiit die 6; febr. 1837; aetatis 82. A többivel hiába küszködtünk, mert a betűk olvashatatlanná halványodtak. Az olvasható rész azonban jóval többet ígért a semminél. A szöveg 1-3, 6-7 és 12-15 sorainak értelmezése alapján magyarra a következőképp fordítottam: "Pokorny János Nepomuk június 5-én állította hálából. Meghalt 1837. február 6-án 82 éves korában." Az eredményt nyomban le is közöltük: Richnovszky Andor — Koleszár Edit — Vass Erika: Baja utcanévei (Baja, 1989 — 58-59 lp.)

Azóta két év telt el. S most, hogy a város utcanévei részben újabakra cserélődnek, ismét szóba került a Pokorny utca neve. Ezért elhatároztam, hogy ismét a nyomába szegődöm. "Amit nem mondtak

el a kövek, hátha elárulják majd a könyvek" jelisével felkerestem a belvárosi plébánián Szentgyörgyi József plébános urat, aki készségesen rendelkezésemre bocsátotta a múlt század első felére vonatkozó halotti nyilvántartást. Némi keresgélés után meg is találtuk, pontosan a kőkereszt dátumának megfelelően, az 1837. február 6-ra vonatkozó rovatot (Protoculum mortuorum ab anno 1835 usque 1840 tom. VII. 120. p) Ebben meglepetésünkre magyar nyelven a következők olvashatók: 1837. 6/2; Pokorny /sic/ János; felesége: Tóth Katalin; élt 84 évet; eltemette: ? Márk bajai káplán. A foglalkozására, társadalmi státusára vonatkozóan nincs róla más feljegyzés, mint egy általánosan használt rövidítés, mely szerint ő is a város polgári népeiségéhez tartozott.

Végül — akárki is volt Pokorny János, az eddigi adatok alapján annyit sejthetünk, hogy a város megbecsült, jótékonykodó polgára lehetett. Az általa hálából emelt 154 éves kőkereszt pedig — melynek tövéhez ma is virágot visz a kegyelet — egyre inkább a város megbecsülendő értékei közé emelkedik.

Dr.Szálás Béla

Könyvismertetés

Kalapis Zoltán:

FESTŐK NYOMÁBAN

Mindössze 700 példányban jelentette meg a FORUM Könyvkiadó tavaly ezt a képzőművészeti tanulmányokat és riportokat tartalmazó kötetet.

Nagy bizonyossággal állítható, hogy nem túl sok kerülhetett belőle Magyarországra, és Bajára is talán csak egészen kevés, de még azt sem ajánlhatom, hogy a városi könyvtárból kikölcsönözhető lenne, mert ott sincs meg. Fontosnak tartom mégis, hogy legalább tudjunk róla, hiszen Nagy István és Moholy-Nagy László személyében két olyan művészről is szó esik a kötetben, aki-

ket erőteljes szálak fűznek térségünkhöz.

A Nagy Istvánról szóló írás (Németországba került a Pereceslány) a festőművész talán egyetlen atkéképének történetét foglalja össze. Solymár István, a művészről készült nagy monográfia szerzője ezt a festményt a hagyaték egyik főműveként tartja számon.

Moholy-Nagy László, a modern művészet egyik legsokoldalúbb egyénisége tulajdonképpen csak bácsborsodi születése révén kötődik vidékünkhöz, mert a családi élet felbomlása következtében már 2 éves korában édesanyjával a Tisza menti Adára került.

Ez a tanulmány a gyermek Moholy-Nagy eddig kevésbé ismert életrajzi adatait tárja fel.

Mint az a fentiekből kiderül, a szerző érdeklődésének homlokterében nem a műelemzés áll, hanem *“az emlékezetből kikopott életrajzi feljegyzések feltárása, a lappangó értékek tudatosítása, s nem utolsósorban a helyi szín, a couleur locale ecsetelése”*.

Fontosak és hasznosak ezek az adatok a jugoszláviai magyar képzőművészet még megírásra váró történetéhez.

Mivel az egyes tanulmányok jó tájékoztató pontokat jelentenek Bácska képzőművészeti múltjának feltérképezésénél, ezért a könyv tartalomjegyzékét részletesen is közreadjuk.

I. ELINDULTAK BÁCSKÁBÓL, BÁNÁTBÓL

Meleg Gábor verseci műterme 1823-ban Az újvidéki Vidéky; Than Mór bácskai emlékei; Egy bácskai templomfestő utolsó éve (Jakobey Károly); Szentgyörgyi indulás Szentgyörgyről; Kálmán Péter, az “ismeretlen” negyedik; Az elfelejtett Juhász Árpád újra közöttünk

II. ÁLLOMÁSHELYEK

Munkácsy Mihály bánati vándorlásai; A fiatal László Fülöp becsei és verbászi kapcsolata; Moholy-Nagy László adatai és moholi éve

III. PECHÁN-TÉMÁK

A falinaptár festménye; Szentteleky és Pechán; A fénykép szerepe Pechán József festészetében

IV. KÉPEK SORSA, EMBEREK SORSA

Karacsay Fedor vedutafestő és literátor; A verseci Thámár és testvérei; Egy korai Czobel-rajz története; Németországba került a Pereceslány (Nagy István); Sáfárány Imre párizsi műzsája; A sorsüldözött Farkas Béla

Schmidt Antal

EGÉSZSÉGES VÁROSOK ...

Az Önkormányzat mellett működő Környezetvédelmi Albizottság június 14-én ülésezett. Témája érdekes, szinte rendkívüli volt, egyben el is szomorított!

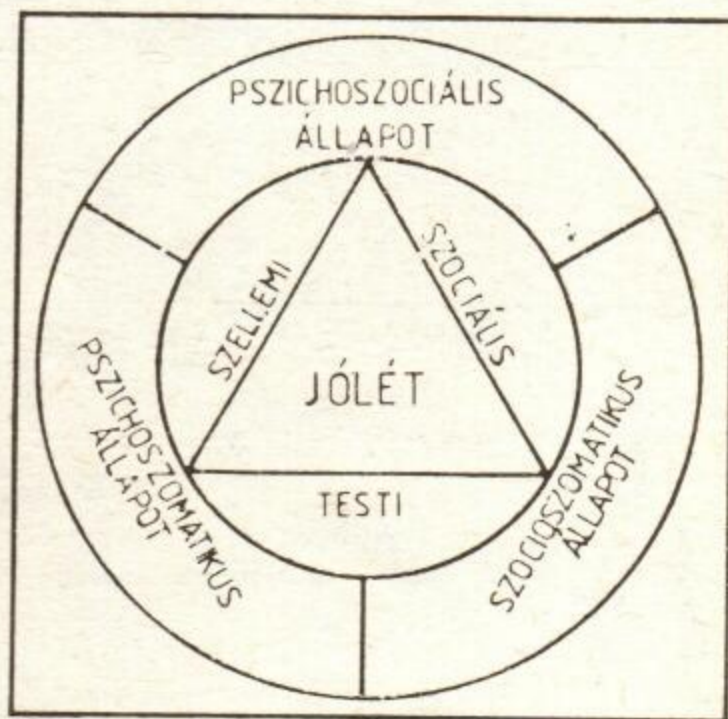
Csatlakozzon-e Baja az “Egészséges magyar városok nemzeti hálózatához”?

Elgondolkodtam! Már nem csak az emberek, hanem a városaink is betegek? Egyáltalában! Mi az, hogy egészség? Ki az egészséges? Létezik-e ilyen ember? 1948-ban az ENSZ Egészségügyi Világszervezete Alkotmányában rögzíti ezt, mely szerint az egészség nem csak a betegség hiánya, hanem a teljes testi, szellemi-, és szociális jólét állapota. Jól szemlélteti ezt a mellékelt ábra is.

Ez az! Tehát az egészség egy bonyolult egyensúlyi állapot. Ha pedig az, akkor fenntartása tudatos tevékenységet igényel!

Hol történjen az erre való nevelés vagy szoktatás? A szülők szinte egyhangúlag vagy az egészségügyi szervektől vagy — méginkább — az iskolától várják ezt. Pedig az egészséges életre nevelés elsősorban a család ügye. A családból kell kikerülnie azoknak az embereknek, akiknek életvitelük megfelel az egészséges élet követelményeinek.

Hol kezdődik ez? Megtörténik-e ez? Ha igaz a közmondás, hogy “a tisztaság fél egészség”, akkor, ha valaki testben és lélekben tiszta, a dolog felét megoldotta! Biztosítottak ehhez mindenki számára a feltételek? Elég tiszták vagyunk már testben és lélekben? Megteszünk-e mindent, de legalábbis sokat egészségünk megtartása érdekében? A statisztikák ennek elmentmondanak. Európában a férfiak korai elhalálása tekintetében első helyen vagyunk, de a nők tekintetében is másodikak. Szomorú kép ez az Európa felé vezető úton. Mit gondolunk? Mire várunk? Arra, hogy valaki megfogja a kezünket és elvezet bennünket Európába? Erre felesleges várni. Az oda vezető út göröngyös, nehéz, komoly önfegyelmet, önmérsékletet kíván mindenkitől mindenben. De elsősorban magunk és embertársaink kíméletében.

Dohányzás tekintetében a Föld harmadik legtöbb cigarettát fogyasztó országa vagyunk. Az alkohol-fogyasztás vonatkozásában is előkelő a helyezésünk. Fokozódik a kábítószerrel való visszaélés, egészségkárosítás, vagy annál már több is.

“Más kárán tanul az okos”, tartja a közmondás, de úgy tűnik, mi más kárán szinte semmit sem tanultunk! Akkor...?

Gyógyszerszedésünk minden képzeletet felülmúl. Nagyon sok az öngyógyító, öngyógyszerező, sokszor még súlyos betegségekben is. Még az élvezeti cikkeket illetően is túl óhajtunk tenni olyan országokon is, ahol azt már régebben használják. A mi kávénk még a brazilokénál is “brazilabb”. Miért ne! Megtehetjük! Kinek mi köze hozzá! Ez a “ki ha nem én” szemlélet súlyos károkat okoz gondolkodásunkban, cselekedeteinkben, életvitelünkben és így testi és lelki állapotunkban is.

És amikor bekopogtat a baj, sokszor késő. Ilyenkor mindenki hibás, csak saját magunk önvizsgálatától tekintünk el, és az önvizsgálatot követő önmérséklet még nem nemzeti sajátosságunk.

Ezért szükséges az “egészséges városok” mozgalma. De ha körülnézünk a városban, nekünk talán először a tiszta városok mozgalmában kellene indulnunk, és az már “fél egészség” lenne.

R. A.

A Riha-tó

Idén júliusban már ötödik alkalommal fogunk végigkerékpározni 25-30 általános- és közép- iskolással Baja és Új-Mohács között a Duna gátján, hogy megérkezve az új-mohácsi gátórházba, eltöltsünk egy hetet a környéken. Valószínűleg a napi program az előző évekéihez hasonlóan az lesz, hogy korán reggel elindulunk a Riha-tó környékére, megcsodálni az itt élő gazdag madárvilágot. Dél körül a ragadós aszfalton visszabicaozunk a gátórházba, és ebéd után ki-ki kedve szerint pecázni, fürdeni fog a Dunában vagy éppen kipiheni a korán kelés fáradalmait.

Idén ez még biztosan így lesz, de hogy jövőre és azután érdemes lesz-e a Riha-tóhoz kirándulni, az még kérdés.

Ha valaki nem tudná, a tó a Nagybaracska-Mohács út mentén található 3-4 kilométerre Új-Mohácstól. Valójában nem is egy, hanem — két mesterséges áttöltés miatt — három tóról van szó. Eredetét nagyon egyszerű megfejteni. A Duna medrének vándorlása során maradt itt az ezerötven éves természetes lefűződés következtében. Talán a környék ritkán lakottsága miatt, néhány száz évet átvészelt

háborítatlanságban és megúszta a negyvenes, ötvenes, nyolcvanas évek mocsár-lecsapoló programjait is, a keskeny, de még többé-kevésbé érintetlen szegélynövényzetével együtt. Mára az ilyen területek gazdasági és szabadidő célú hasznosítási igénye megnőtt, az e következtében történő emberi beavatkozások a szinte érintetlen természet szigeteit teljesen tönkretelhetik. Meddig mehet el ez itt? Elindult egy folyamat már tavaly, ami valószínűleg nagy hatással lesz a tóra és természetesen a tavon élő madarakra.

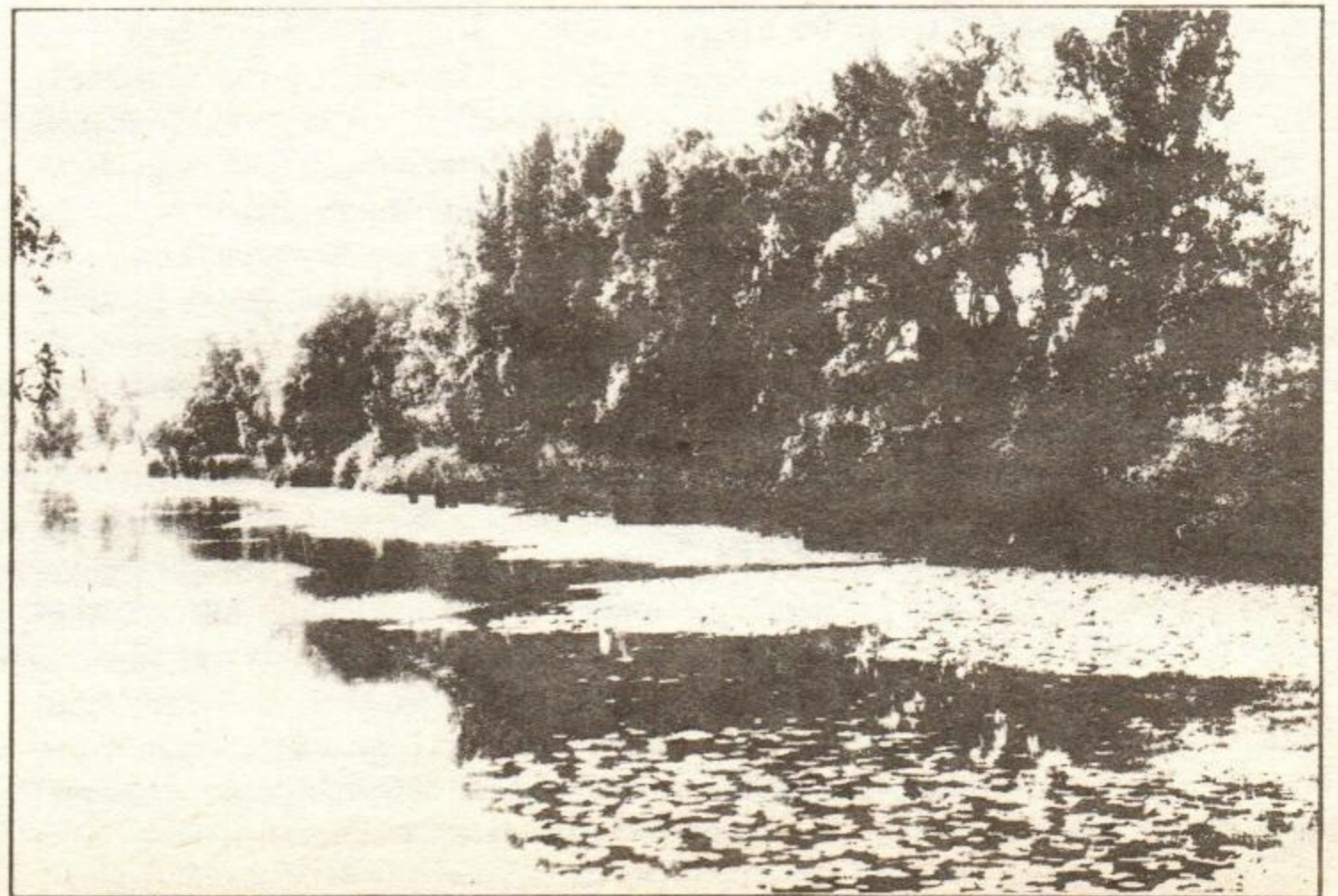
Az elmúlt két évben eljött a várva-várt szép új világ. Lehet, hogy ezzel nem is függ össze, hogy ez a korábban halastóként működő tó, ami ennek következtében csaknem teljes háborítatlanságot élvezett, mostanára egyre zavartabbá válik. Ugyanis egyre több lesz a tavon a horgász és ezzel együtt a csónak, stég. Természetes dolog az, hogy az

embernek joga van a szabadidő kultúrált eltöltéséhez és ahhoz is, hogy ezt szép, természetes környezetben tegye meg. Egyébként meg a "sajátját" mindenki úgy teszi tönkre, ahogy akarja. De ezen a helyen és természetesen másutt is, felvetődik néhány kérdés. Elsősorban az, hogy hol a határ? Minden tilalom a kiváltságosok kényelmét vagy biztonságát volt-e hivatott biztosítani a közelmúlt évtizedekben? A demokrácia és szabadság mit jelent a természetnek?

Tavaly itt a laza telepeken fészkelő vörösgémek számát hatvan párba becsültük. A tó északi szegélye mentén lévő Nagybaracska-Mohács útról jól látható legnagyobb fészektelep pedig kb. száz pár kis kócsag, százötven pár bakcsó és öt-nyolc pár üstökös gém fészkeből állt. Újdonság volt, hogy 1990-ben kisebb telep létesült a tó északi gyékény szegélyében, ahol kb. harminc pár bakcsó épített fészket és költött sikerrel. A zavarások ellenére is költött egy pár nyári lúd. A korábbi évekhez hasonló számban nyolc-tíz pár barna rétihéja repített fiókat. 1986 óta minden évben költ, egyre növekvő számban — idén 4-5 —, pár bütykös hattyú.

Lesújtó látvány, hogy a nyugati rész (1-es tó) tele van használatlan stégekkel. A keleti részből (3-as tó) pedig a nagyon erős állandó zavarással a horgászok elűzték a korábban ott fészkelő nyári ludakat. Öröndetes viszont, hogy a középső részben (2-es tó), valószínűleg a horgászhatatlansága miatt, tavaly első ízben megtelepedett két pár üstökös réce (*Netta rufina*), ami ornitológiai kuriózum.

Az 1990 utolsó hónapjaiban a tóban megemelték a víz magasságát, így a középső tó idén horgászhatóvá vált. Ennek hatása, hogy az elmúlt három hónapban ottjár-

tunkkor mindig volt négy-öt csónak a tavon, néhány közülük úgy, hogy szinte a hattyú fészkehez kötötték ki a csónakot. A korábbi évek nagy fészektelepeinek helyén pedig idén már alig költenek madarak.

Minden törvényes. A madár majd talál magának másik helyet.

A tó természetvédelmi területté nyilvánításával kapcsolatos jogi eljárás csak idén tavasszal indult meg. Nem tudni előre, ez mennyi ideig tart. Azt pedig különösen nem, hogy marad-e madár addigra a tavon.

Tavaly jártam két holland biológussal a még csaknem háborítatlan tónál. Nagyon elcsodálóztak, hogy ilyen hely még található nálunk. Hollandiában és a többi hasonlóan fejlett országban, ahol a természet tönkretételében is harminc-negyven évvel megelőztek bennünket, ma éppen ilyen jellegű területek kialakítására fordítanak hatalmas összegeket. Külön érdekesség volt számukra, hogy mindez itt egy viszonylag forgalmas út közelében van.

Ez természetesen felvet egy nálunk egészen új hasznosítási lehetőséget. Az új hasznosítási mód nem zárna ki a horgászatot sem, csak bizonyos helyeken és időszakokra jelentene korlátozást, a madarak fészkelési időszakában. De mindenképpen kizárná a terület tönkretételét jelentő átalakításokat.

Európában tőlünk nyugatra, az általunk ma leginkább mintának tekintett országokban erősödnek bizonyos természetvédő mozgalmak, ami ennek megfelelő, a korábbtól eltérő igényű turizmust is jelent. Az angol nyelvterületen BIRDWATCHING mozgalomnak hívják. A mozgalomban résztvevők távcsöveik segítségével lesik a madarakat, természetesen úgy, hogy legkevésbé sem zavarják. Ezeknek a szervezeteknek több tízezer tagja van országonként. A Riha-tó adottságai kiváló lehetőséget jelenthetnek erre, ha az elkövetkező időszak egyoldalú "hasznosítása" tönkre nem teszi.

Mohácsról dél felé vezet egy út Kölked községen keresztül Erdőfű felé. Az út keresztez egy Duna-mellékágot, amit Belső-Bédának hívnak. Ez része a néhány éve alakult Béda-Karapanca Tájvédelmi Körzetnek. Valószínűleg a legzseniálisabb díszlettervező sem lenne képes olyan ocsmányt megtervezni ami itt látható, a legalább száz, horgászat céljából készített, szakszóval víziállásnak nevezett tákolmány formájában. Szégyen. Sikerül ismét legyőzni a természetet, hogy néhány év vagy évtized múlva, a "minta" nyugati országokhoz hasonlóan, sok pénzért megkíséreljük majd visszaállítani?

Lehet, hogy ez a Riha-tó jövője?

Kalocsa Béla

LAWRENCE EZREDES ÉS MAGYAR ELLENFELEI

I.

T. E. Lawrence-ről számos regényt, könyvet, tanulmányt írtak a két háború között, és legendás selyemburnusza egyaránt lobogott fekete-fehér és színes filmkockákon. A gyors tevéken száguldó ezredes minden idők leghíresebb gerillavezére volt.

Az oxfordi egyetem fiatal archeológusa 1910-ben érkezik Egyiptomba. A Földközi-tenger keleti medencéjében találkozik az olvasmányaiából már jól ismert iszlám kultúra tapintható valóságával. A ködös északról jött fiatalember képzelete csodás világot épít a tüzes déli égöv csillogó emlékeiből. Az első kalifák korára emlékezik, amikor a Próféta halála után rohanó lángként száguld végig az iszlám Dél-Ázsián, Afrika északi partjain, és csap át az ibériai félszigetre. Jól ismeri a mór kultúra csipkés köcsodáit és a végtelen sivatagok szegélyén szikrázó álmvárosokat. A szokásos angol viselkedésmódtól eltérve arab ruhában jár, átveszi Kelet szokásait és életvitelét. A nyelvet, sőt annak több dialektusát is tökéletesen beszéli.

A büszke és hajdan hatalmas arab nemzet származásos leigázottságban él. Az Iszlám bölcsője, az Arab félsziget — mi-ként az ázsiai Levante és Irak is — török vazallusállam. Az idegenvérű hódító kisa-játította a Próféta hitét, és a török faj katonai erényeinek ügyes kihasználásával megszerzi a mohamedán világ feletti politikai hatalmat. Ekkor még úgy tűnik: az egy évezreddel korábban virágzó kalifátus dicsőségének visszaidézése nem több egy élénk fantáziájú fiatal tudós álmodozásánál.

Az első világháború kitörését követően Lawrencet a Nílusi Hadsereg törzsébe osztják be. A britek kitűnően értenek ahhoz, hogy szakembereik tudását a leghatékonyabban állítsák a háborús erőfeszítés szolgálatába. Clayton és Ronald Storrs követségi titkár vezetésével szerveződik a kémközpont, mely legfőbb feladatának tekinti az arab világból származó hírek gyűjtését és feldolgozását. A Török Birodalom ugyanis — mint ez később kiderül — rossz lóra tesz, és a világháborúba Németország oldalán száll be. Nagy-Britannia elemi érdeke tehát, hogy az oszmán impérium "lány alsótestén", az arab világban a gyenge pontokat kitapintsa. A muzulmán léleknek és a keleti viszonyoknak ekkor a legjobb ismerője: T.E.Lawrence. Az ember és a történelmi lehetőség egyaránt egymásra talált.

Széles látókörű, nagy műveltségű főnökei tehetséges beosztottjuk alkotóerejét mesterien bontakoztatják ki. Lawrence kedvvel, nagy erőbevetéssel dolgozik, és saját kezdeményezéséből szerkeszteni kezdi a hetente kiadott titkos tájékoztatót, az Arab Bulletint. A nagy tárgyismerettel és kritikai érzéssel összeállított iratot érdeklődéssel tanulmányozza Mc Mahon, a brit főmegbízott is. Valószínűleg az ő közvetítésével ismeri meg a fiatal százados nevét lord Kitchener, a hadügyminiszter.

folytatás a 16. oldalon

folytatás a 16. oldalról

Egy év múlva sir Archibald Murray-t nevezik ki egyiptomi főparancsnokká, és ez fordulópontot jelent Lawrence életében. A tábornok hozza a sleppjét, és az Arab Iroda (a kémközpont) élén Claytont Holdich ezredes váltja fel. A colonel akkurátus gondolkodású, nem túl élénk képzelőerejű, a hadsereg fogalomrendszerében nevelkedett katona. Igen kevésbé méltányolja beosztottja eredeti ötleteit, melyek a régóta izzó arab szabadságtörekvések lángallobbantására irányulnak. A viszony az ezredes és a minden függelmi viszonyt nehezen tűrő Lawrence között hamar elmérgesedik. Mivel menekülésre más lehetőséget nem lát, hozzáfog, hogy szisztematikusan kiutaltassa magát a vezérkarból. A hírszerzés jelentéseit széljegyzetekkel látja el. Nem kíván túl nagy erőfeszítést egy ilyen kvalitású embertől, hogy naivitásukat, tudatlanságukat és tehetségtelenségüket a példák tucatjaival szemléltesse. Mivel főnökei elég jól tűrik a vitriolos megjegyzéseket, a vezérkar iratait nyelvhelyességi szempontból is javítani kezdi. Ekkor már telne a pohár, ám a tajtékzó törzstisztek nem tudnak mit kezdeni a brit kormány előtt is ismert nevű, arcátlan Kelet-szakértővel. A pattanásig feszült helyzetet egy váratlan esemény oldja meg: 1916-ban a mekkai nagyserif fellázad a török uralom ellen.

Husszein a Próféta leszármazottja, és forma szerint a mohamedánok egyházi fejedelme. A nagyserif elődei és a török szultán között évszázados viszály villongott. Mekka serifje fájlalja világi hatalma elvesztését, a szeráj ura pedig alattomosan törekedett az egyházi főméltóság elragadására is. Fiatal korában maga Husszein 18 évet tartózkodott Konstantinápolyban, és a fejedelmi vendéglátás lényegében a tusz státuszát takarta. Így fiai — köztük Feiszál — modern nevelésben részesültek, és a török hadseregben tiszti rangot is szereztek. A háború folyamán a törököknek volt okuk megbánni a fiatal emir gondos katonai iskoláztatását. A nagyserif és Sztambul ellentétét az hevítette forrpontra, hogy a törökök szent hárorút (Dzsihad) hirdettek meg a hitetlenek ellen, és tőle is megkívánták, hogy a kalifák tekintélyével járuljon hozzá a proklamációhoz. Husszein, azon túlmenően, hogy eltökélten gyűlölte a törököket, a lépéssel gazdasági öngyilkosságot követett volna el. Arábia ugyanis élelmi-szerekben korántsem önellátó, és az angolok okos toleranciával átengedték a Baszra irányába tartó szállítóhajókat, jóllehet ez az ellenséges török birodalom

egyik kikötője volt. Ha viszont a nagyserif is csatlakozik a Dzsihadhoz, az angolok beszüntetik az élelmiszerszállítást. Ekkor viszont az arabok vagy éhenpusztulnak, vagy a törökök Hedzsász-vasútján keresztül jutnak csak a nélkülözött táplálékfeladásokhoz. Ez a kis átbocsátóképességű pálya nem tudta volna pótolni az öblös angol hajókat, de ezt akkor Husszein nem gondolta át. A törököknek való teljes kiszolgáltatottságtól irtózik, és ezért nyúl a fegyverhez.

A lázadás azonban meglepetésszerűen ér mindenkit, még a legjobban tájékozott Arab Irodát is. Storrs haladéktalanul Mekkába utazik, és Lawrence engedélyt kér, hogy csatlakozhassék a titkárhoz. Vérig gyötört parancsnokai repesve járulnak hozzá a kiküldéséhez, nem sejtve, hogy a kis törzskari kapitányt a halhatatlansághoz vezető úton indítják el.

A felkelés bevezetéseként a mekkaiak a török helyőrséget rohanják meg. A védekező fellegrár ágyúit felgyújtják a Kába függönyeit. A Szentek Szentjében esett kár úgy demoralizálja a szintén Allah-hívő törököket, hogy az arabok szinte akadálytalanul megszárolhatják le az ellenállást beszüntetőket. Csak a zenekart kímélik meg. Mikor Husszein megvendégeli az angol delegációt, a zenei aláfestést a fogoly-zenekar szolgáltatja. A török muzsika egyhangú nyekergését az első óra után az edzett Lawrence is megsokallja, és megérdeklődik, nem tudnának-e valami európai műsorszámot. A zenészek — ne feledjük: Törökország német orientáltságú állam — nagy átérzéssel intonálják a "Deutschland, Deutschland über alles"-t. Mikor a vendégek más darab után tudakozódnak, az "Erős várunk nekünk az Isten"-re zendítenek rá. Az angolok ezután eltekintenek a repertoár további felderítésétől.

Az arab felkelők a saját kezdeményezésükből megtámadják a Hedzsász-vasút végállomását, a jól megerősített Medinát. Fakhri pasa, a "vitéz öreg mészáros", a beduinokat meleg fogadtatásban részesítette. A sivatag rosszul felfegyverzett fiai elszántan rohanták meg a várost, rövidesen kiderült azonban, hogy harcmódoruk alkalmatlan egy erődítmény ostromához. Megszólalnak a török ágyúk, és a srapelrobbanásokhoz nem szokott harcosok megfutnak. A kézfegyverek golyói nyomán arató halálra ügyet sem vetnek, de a dördülésektől megriadnak. Hiába táncoltatja az erőd falak előtt ágaskodó lovát Feiszál, személyes példájával szemléltetve, hogy korántsem olyan veszélyes a rosszul célzó török tüzéség, emberei kimozdíthatatlanul meglapulnak sebtében keresett fedezékeikben.

Az események Lawrence-t feltartóztathatatlanul sodorják a történelemcsinálás centrumába. A vézna, keménytekintetű, rápillantásra cseppet sem rokonszenves angolt bizalmába fogadja Husszein, és megkedveli a serif négy fia is. Az arab kívánságokat ő tolmácsolja az angol parancsnokságnak. A gyors helyzetfelismerésre kihegyezett brit vezetés elébe megy az óhajoknak, és havi 125000 fontot utal ki — természetesen aranyban — Husszeinnek.

Nem felelne meg a valóságnak, ha a felkelés sikerét kizárólag az angol pénz csáberejének tulajdonítanánk. Vitathatatlan történelmi tapasztalat azonban, hogy az arabok tartós erőfeszítésre nem képesek és az angol hadianyag-szállítás, valamint a szépen csengő aranyak nagymértékben járulnak hozzá a küzdőszellem fenntartásához. A szabadságharc leg-hatékonyabb serkentője mégis Lawrence, aki Feiszálban, a törzsek vezéreiben és az egyszerű harcosokban, akik e szuggesztív egyéniség közelébe kerülnek, elülteti az arab nagyság sóvárgó álmát.

A kapitány — aki sikerei nyomán ezredessé avanszál majd — világosan látja, hogy Medina megtámadásával az arabok súlyos hibát követtek el. A mérgekigyót a fogai felől cserkésztek be, ahelyett, hogy mögékerülve, egy alkalmas bunkócsapással a gerincét roppantották volna meg. Pontosabban: a csapások ismétlődő sorozatára van szükség.

A török uralmat életbentartó verőer ugyanis a Hedzsász-vasút, mely a nagy tábla nyugati peremén húzódik a félsziget közepéig. A Vörös-tengert az angolok uralják vitathatatlanul, a sivatagot kizárólag tevekaravánok járják; a törökök tehát ezen a köldökzsinóron tudják csak eljuttatni az utánpótlást Arábiát megszálló csapataiknak. A létfontosságú vasút biztosítására kirendelik a IV. hadtestet; csak hogy a sín pár védelme szinte reménytelen vállalkozás.

A vaspálya nem pacifikált területen húzódik, hanem az immár ellenséges törzsek lakta sivatagot szeli át. Az állomás-erődök, őrhelyek láncolata és a járőr csapatok 1200 kilométer hosszban képtelenek ellenőrizni a pályát. A kecskeször-sátorok lakói — bár ádáz dühvel figyelték a törökök száguldó vasparipáit — vajmi kevés kárt tehettek primitív eszközeikkel a műtárgyakban. Lawrence azonban új stratégiát dolgoz ki.

Dr. Dániel József

folytatása következik

Hangfelvétel a kis szerb templomban

Június első hetében a Batthyány utcai kis templomban, ebben a bajaiak számára oly kedves koncertteremben rögzítette második lemezének zenei anyagát a budapesti NO-SPA dzsessz kvintett. Baja zenei életében feltétlenül új színfoltot jelentett ez az esemény, hiszen hanglemzékészítés céljából eddig még senki sem kereste fel városunkat. Arra a kérdésre, hogy miért döntöttek így, hogy miért választották a jól felszerelt stúdió helyett ezt a kis vidéki templomot, ahol talán nem is a legoptimálisabb feltételek fogadták őket, Czvikovszky György, az együttes vezetője adta meg a választ.

Első lemeziünket (*GETTING TOGETHER*, 1990) stúdióban vettük fel, de ott is egyszerre történt a rögzítés. Most eleve nem akartunk stúdióba vonulni. Akusztikus felvétel készítéséhez kerestünk megfelelő helyet, de amiket ajánlottak, vagy túl nagyok, vagy túl kicsik voltak. Ekkor hívta fel figyelmünket a *STUDIUM dixieland* együttes bajai trombitása, Fekete-Kovács Kornél erre a kistemplomra.

Balázs Elemér, együttesünk dobosa is jónak találta az ötletet, hiszen a Babos-trió tagjaként májusban már játszott itt. Ritka egyébként az ilyen méretű, és az ilyen bensőséges akusztikájú terem, pont ilyet képzeltünk el.

Egészen biztos vagyok benne, hogy a helybéli zenebarátok örömmel nyugtázták a zenekar döntését, de azt is gyanítom, hogy eddig nem túl sokan ismerték ezt az együttest mifelénk, ezért arra kérem beszélgetőpartneremet, hogy mutassa be zenésztársait.

Öcsém, Czvikovszky Gábor trombitán, szárnykürtön és szoprán saxafonon játszik. Az együttes másik fúvósa a tenorsaxafonos Héder Imre. Zongoristánk Oláh Kálmán, dobosunk pedig Balázs Elemér, ahogy azt már az előbb említettem. Jómagam pedig nagybőgőn játszom. A száraz, akusztikus mainstream stílus áll hozzánk a legközelebb, ami pedig a zenénket meghatározza, az a zenészek egymás közötti viszonya, illetve hangszereikhez fűződő kapcsolata, továbbá egyfajta idő- és térbeli dinamizmus. Műsorunk csupa saját szerzeményből áll, tehát nem játszunk át-dolgozásokat. Most az új lemezhez 8 szerzeményt rögzítettünk, az egyik szám felvételénél vendégként Schreck Ferenc pozanos is közreműködött. Bízunk benne, hogy az őszre tervezett bajai koncertre már magunkkal hozhatjuk az itt felvett CD lemezt.

Mi tagadás, régi lemezgyűjtőként érdekel, hogy hogyan is készül egy lemez-

felvétel, ezért többször is beültem egy kis hallgatódzásra. Sajátos színpadkép fogadott, és ahogy a zenészekről megtudtam, csak jó kétnapi próbálkozás után alakult ki ez az optimálisnak ítélt "beállítás" illetve koreográfia. Az elképzelt többszörös magnócsodák és keverőpultok helyett mindössze egy kicsiny, de tökéletesen működő magnóval dolgoztak.

Az egyes számokat élő felvétellel (közös zenekari megszólalással), digitálisan rögzítették.

Az is igaz, hogy egy-egy felvétel csak többszöri nekirugaszkodással sikeredett hibátlanra, de sohasem éltek az utólagos "kozmetikázás" lehetőségével.

A dzsessz története századunk végére a próbálkozások és irányzatok már-már áttekinthetetlen sokaságát eredményezte, ami végülis a változások természetes velejárója. Éppen ezért tartom fontosnak, hogy működjenek olyan együttesek is, amelyek muzsikájukkal a már kristálytisza stílusirányzatokat követik, és ezáltal tájékozódási pontokat jelentenek.

Ilyen kis együttesnek láttam a SO-SPA-t is, amely eredeti témákra alapozó lesztsiztult combo játékaival a modern dzsessz legszebb hagyományait tartja életben.

Reméljük, hogy maradandót sikerült alkotniuk nálunk!

Schmidt Antal

Kalapis Zoltán: Nagy István képek egy bánáti szabómesternél

Nagy István (1873-1937) rendkívül termékeny festő volt. A múzeumokban és a magángyűjteményekben található hagyatéka 3500-4000 darabot számlál, mintegy 2000 pedig elkallódott örökös vándorlásai közben. De még így is meghökentető, hogy egy bánáti szabómesternél, a zrenjanini Urbán Zoltánnál egy időben tíz műve volt található, jelenleg pedig nyolc van.

Nagy István állandó lakhelyen meg nem települt ember volt, világcsavargó. Hónapokra bevetette magát Erdély ren-

getegeibe és festett. "Útkaparóknak, medvéknek, a fűrésztelep öreg zsidó kantinosának és a havasok felett keringő dögkeselyűknek életét éltem. Naponta fél kiló kenyér és egy liter tej volt a táplálékom, ócska pakolópapíros, fehér és fekete kréta volt a poggyásom..." — jegyezte le szavait Surányi Miklós egy 1923-ban megjelent könyvében.

De nemcsak a szülőföld vonzásában élt, bekóborolta ő a Hargitától a rijekai kikötőig terjedő képzelt tengely mindkét oldalát, Bácskában is sokat időzött: Verbáson, a Pechán családnál, amelyhez rokoni szálak fűzték, Sajkason, ahol anyósa, a helybeli bábaasszony élt és dolgozott. Itt kezdett barátkozni a letelepedés gondolatával is, de a választás végül Bajára esett, ahol életének utolsó éveit töltötte, közben innen járt feleségével és fiával a bácskai mamához. Bánátban ismereteink szerint sohasem járt. Hogyan került akkor mégis ennyi képe Zrenjaninba? A bácskai kapcsolat révén, jóval a művész halála után.

Nagy István hányatott életének jugoszláviai szakasza is igen termékeny volt. Ennek részleteit Bela Duranci szabadkai művészettörténész tárta fel és tette közzé, munkáiból bőségesen merített Solymár István is, az eddig legteljesebb Nagy István-monográfia írója. Itt elég, ha csak utalunk a Sajkási házak, a Kelebiai faszor, a Szerb asszony című képeire meg a Leányka (Őzike) című arcképére, amelyet a sajkási jegyző cselédjéről festett, és amelynek megszületése, a monográfia szerzőjének szavai szerint, a magyar művészet történetének nagy pillanata. "Nem szépséges, hanem emberségében vonzó virágszál, a munkásélet hercegnője, aki úgy viseli parasztkék kendőjét, mintha fejké lenne", írja róla.

Herceg Jánost is megigézte az Őzike. "Szemek. Két, résnyire kinyílt, madulavágású zöld szem — írja. Végtelen nyugalom rebbenő fénye, s mégis valami nagyon elszánt, mindenre kész szenvedély tüze bujkál abban a portréban, amelyet

folytatás a 18. oldalon

folytatás a 17. oldalról

Titel fölött, Sajkásszentivánon festett Nagy István. A szerb parasztlány vagy asszony azonban mégsem csak a szemével él ezen a képen, a pasztell természetének ellentmondó kemény kontúrok között. A sorsa is benne van, egész léte reménytelensége, s száz évre visszamenően minden őse küzdelme és szegénysége valami rettenetes mélységben. És a kép címe mégis: "Őzike"! Nem tudok még egy ilyen monumentálisan ható remekművet a nagy magyar festőt életművében, mint amilyen ez."

Az erdélyi származású művész egzisztenciája jugoszláviai tartózkodási idején is bizonytalan volt, akár csak Magyarországon vagy Romániában. Felesége faluzott képeivel, szinte naponta vívta meg a kenyérharcot. Ami nem kelt el, az a verbászi Pechán-műteremben maradt, s a legközelebbi leutazás során újra áruba került, a frissen, a helyszínen festett vagy az áthozott képekkel együtt.

Urbán Zoltán náluk, azaz a Pechán családtól vette meg a Nagy István-képet, közvetlenül a felszabadulás utáni években. "Kétszer is jött, elfogadható árat kínált a képekért" — emlékszik az esetre Pechán Béla festőművész. A Nagy

István-művektől kényszerből vált meg, azóta is sajnálja őket. Ínséges idők jártak akkor, még apjának, Pechán Józsefnek a hagyatékából is megvételre kínált néhányat, de Urbán Zoltán ezek iránt nem mutatott érdeklődést, a szerző ismeretlen volt előtte.

"Befektettem a pénzemet" — ennyit mond Urbán Zoltán a nála lévő Nagy István-művekről, amelyeket egyébként két ízben is láthatott a közönség: a szabadkai Nagy István tárlaton 1966-ban és a Magyar festők Bánátban című zrenjanini kiállításon, 1979-ben. A szükszavú mester helyett a riporter veszi számba a látottakat, s próbál eligazodni a nagyobbára datálatlan képek között, amelyeknek címe is — jóllehet katalógusokból kerülnek ide — utólagos megfogalmazások, nem a művésztől származnak.

Valamikor a gyűjteményben öt olaszországi tájkép volt, számuk azóta 3-ra fogyatkozott. 1918-ban, a háború idején készültek fekete pasztellel, amely Solyvár István megfogalmazása szerint "olyan anyag volt Nagy István kezében, amilyen jellegzetes az évezredekben át kifinomult kínai művekben a tusfesték". A Nagy István-i életmű ritkaságai ezek az olasz földön létrejött alkotások. Négy-öt

van belőlük a pécsi Janus Pannonius Múzeumban, egy pedig a budapesti Nemzeti Galériában.

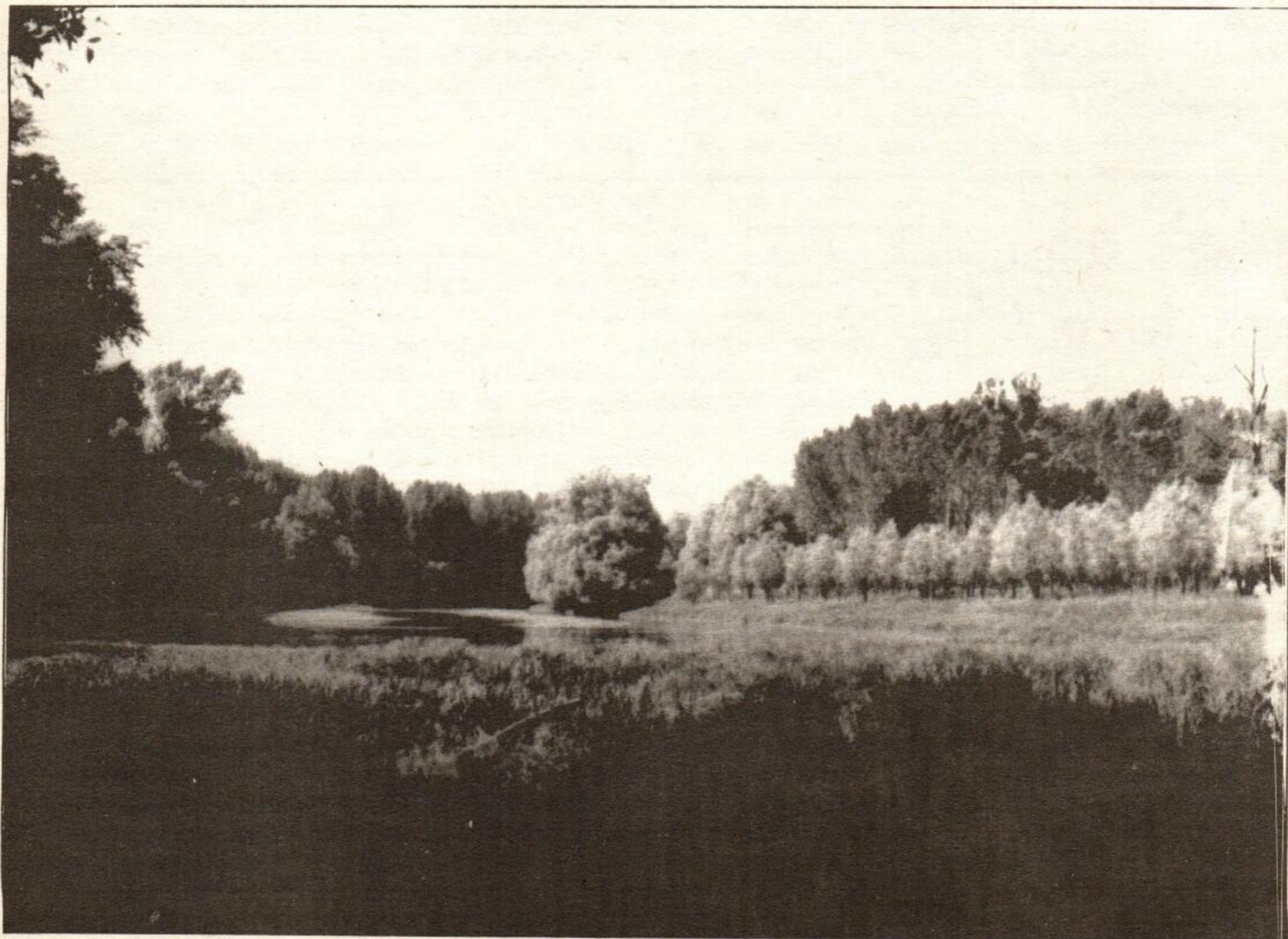
Urbán Zoltán gyűjteményében mutatóban képviselve van minden műfaj, amelyben a pasztell, a szén, a kréta nagymestere otthonosan mozgott: a portré, a tájkép, a virágcsendélet.

Falán két női arckép függ: a Öregasszony és a Leány piros rózsával. Mindkettő fénytelen tekintetű, az előbbi egy koros parasztasszony nehéz sorsáról, az utóbbi pedig egy parasztlány kevés reményéről árulkodik, a nyers falusi élet belső feszültségeit tükrözik. A zrenjanini múzeumban őriznek egy harmadikat is, a Vizet ivó parasztlány címűt. Ez a három női alak, e három arc viselője olyan, mintha Kiss Lajos A szegény asszony élete című könyvéből lépett volna elő.

Egy virágcsendélet és két tájkép egészíti ki a gyűjteményt, az utóbbiakban ott vibrál a bársonyos fekete a felvillanó fehérrel.

Milyen sokat mondanak ezek a képek a szükszavú, 80. életéve felé ballagó szabómester helyett is.

(1983)

TALÁLKOZÁSAIM

A

DUNÁVAL

A Dunáról, a Duna melléknél — nem a keleti partját szegélyező történeti tájnevű területről — egy általam képzeletben behatárolt folyórészeiről, a medrét, hullámterét és az azt övező nagy kiterjedésű vadvizet árterének kincsesházáról kopogtatnak bennem emlékek. Esmélő korom óta élek a Duna vonzásában. Szeretem, mint ahogyan az emberben él az örök vágyakozás a víz iránt. Sok víz ment le immár a Dunán, így emlékeimben dúskálva válogathatok, azokat az eliramló élet szelei és viharai sem fújták el.

A Duna az én Dunám is. Ez a nyolc országon keresztül hömpölygő hatalmas vízfolyam, amelyen évente legalább három Balaton tavi vízmennyiség folyik le. Nevezik a jobb és bal partjain élők Donaunak, Dunajnak, Dunareának vagy Dunavnak, egy kicsit az én Dunám is. Nem láthattam végig, de gyönyörködte-tett Melktől Bécsig, Pozsonynál, Esztergomtól Mohácsig, Újvidéken és Belgrádtól Szmederevőig, a közvetlenül partja mellé épített soktornyú vár. Mégis azt a 417 kilométeres szakaszt szeretem a legjobban, amely hazánkon keresztül folyik. Ezen belül is az Ósükösdtől Szeremléig a legismertebb, a legszentebb számomra, ahogyan útjában finom szemcséjű parti homokfövenyeket, szigetecskéket alkotva tart déli irányba. Ahol a Nagydu-nából kiszakadó mellékága, a Sugovica — vadvízország fővárosa — Baja alá kanyarodva megajándékozza a város szívét. Amely kanyarulatainak lassú átmetszése, szabályozása és a vízgazdálkodás minden szélsőségének eltűrése mellett is megőrizte szépségét, romantikáját, növényvilágának pompáját, gazdag állatállományát.

Az első élménytelen találkozásom a vízzel úgy történt, hogy apám — aki nyilván megunhatta úszni tanuláson viszonylagos eredménytelenségét — egyszer csak beelőkötött csónakjából a Dunába, rámkialálva, hogy "ússz ki, fiam!". Nem messze a parttól, ahol már nem tudtam a

Duna fenekét lábammal érintve az úszást színlelni. Vigyázó tekintetétől kísérvégvest kievickéltem, a folyó vizéből is fogyasztva. De olthatta szomjúságomat amikor megszomjaztam, mert a szapolyt merítve ittam egykori tiszta vizét.

Jártam még a Duna-háton úszó lehorgonyzott két hajómalmon, amelyeket a víz sodrása hajtott. Figyeltem, hogyan dolgoznak a vízimolnárok. Úszni már jól tudván, serdülő koromtól átúsztam a folyót. Sőt, virtuskodva arra is merészkedtem, hogy belekapaszkodjak — a hajósok káromkodásainak kíséretében — vontatóhajók drótköteleibe, amelyekkel az uszályokat húzták, mert akkor még nem voltak tolóhajók.

Nyolc évesen láttam a víziszinpad őset, mely különlegességnek számított. A partszegély mentében kialakított, fából ácsolt ülőhelyekről néztem szüleimmel a Sugovica vizére állított, díszletezett hajót, a Santa Mariát, amelyen a Columbus című színjátékot mutatták be. Gyermekkoromtól bámultam a híres vízi körmenetet, a Jánoska-eresztést, és részt vettem halásztanyahelyen egy halászünnepélyen, a péterpáli halászbúcsún.

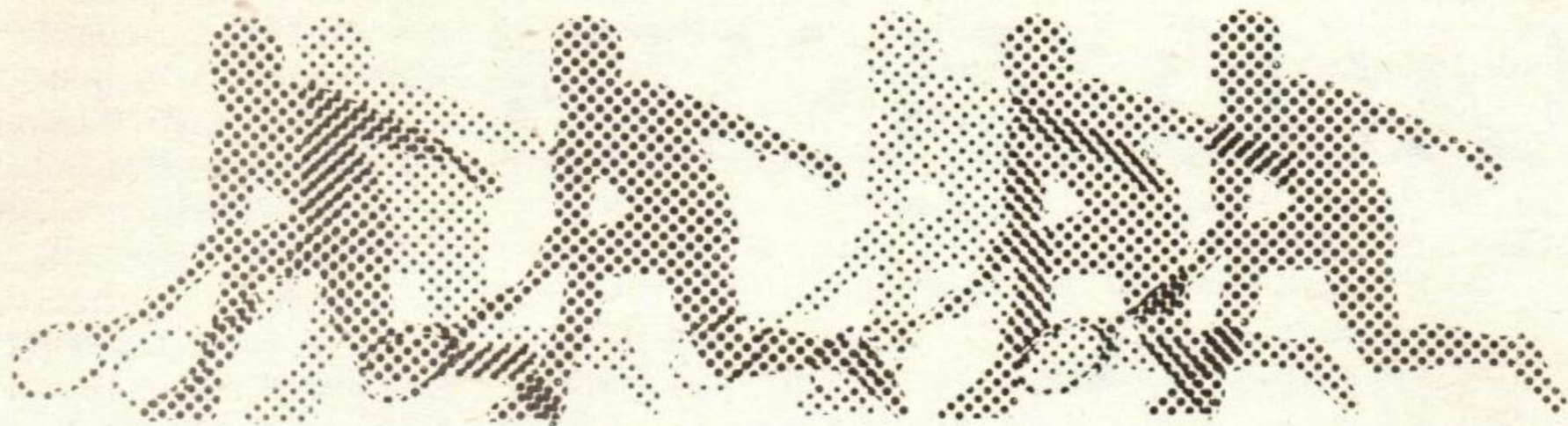
Sokszor nézegettem a víz hideg színeit, halványkéket és zöldeset, ritkábban melegbeket is sejtetett. Ismertem léha locsogását, szivárványtalan néma gögjét, tobzódo örvényeit, szokásos és szabályos árvizeit, a kora tavaszt, a kora nyárit. De a szabálytalanokat, a pusztítókat is. Amikor a víz szilárd alakot öltve, feltorlódott és zajló jég formájában pusztító jegesárt okozott. Amikor a feltüremlett jégtáblák leborotváltak a Duna mente erdeinek fáit. Amikor ott jártam csónakon, ahol más-kor virágzó élet folyt. A Dunán voltam, ha barátságtalan szél söpörte végig a vizet, és a nagyritkán délről észak felé, a vízfolyással szemben fújó felkorbácsolta, igataggá tette Rezétből hazafelé tartó csónakomat. Amikor nagy vihar és villámcsapások közepette a Dunán reked-

tem. Szerelemittas szemeket is tükrözött folyómnak csodálatraméltó víztükre, de ezeket a nagy víz titkos honába zártam.

Amíg volt dunai hajózás, kedvemre utaztam ezen az ősidők óta fontos vízi útvonalon Baja és a főváros, Baja és Kalocsa között személyhajó járatokkal. Főleg lefelé, a folyás irányába szerettem utazni. A Szent István, a Deák Ferenc, a Széchenyi és más-más nevekre keresztelt hajók szállítottak lassú, csendes dohogással. Alkalmasak voltak arra, hogy szinte elsatnyító kényelemmel, pihenve utazhassak, gyönyörködve a természet tékozló orgiájában, a Duna beláthatatlan parti őserdeiben, vagy arannyal szegélyezett sziluettjében. Kényelmes nyugágyon fekve nézegettem a felhők bámulatot keltő, kimeríthetetlen formagazdagságát. Megfigyeltem, hogy alkonyat táján, amikor a Nap a horizont alá süllyedt, előbb sárgás, aztán vöröses, majd legvégül szürkés színt öltöttek. Aztán egy ízben a Dömösön utazva cigarettafüst felhőimet és a zöldár vizét szemléltem, és egyszer csak hajótörött lettem. A Duna, ez a mindent elnyelő, feneketlen gyomrú moloch, hullámsírjába húzott, felfalt sok-sok emberélet. Életveszélyben voltam, de engem nem követelt áldozatnak.

Évtizedeken át, minden évben legalább egy-egy hétre vendége lehettem Veránká-nak. Itt, valamint más-más ártéri tájakon, holtágakban beavatottként és beavatatlanként, de mindig nagy alázattal figyeltem a vadak, madarak, lepkék, szitakötők, bogarak, legyek, méhek, darazsak, kérészek, hangyalesők, szöcskék, tücskök, kabócák, bodobácsok, hangyák, halak, siklók, békák, csigák és kagylók életét. A fákat, a bokrokat, a gombákat, a vadvirágokat, a gyomokat és a vízinövényeket. Úgy érzem, nem lenne teljes a világom nélkülük. Emlékszem arra, hogy a szeremlei ágba, az összefüggő szőnyeget alkotó, nagy leveleivel a víz felszínén ringatózó, és a tündérrózsával társuló sulyom termését szedtem, mert főzve kedvelt csemegém volt. Bikának neveztük, mivel koromfekete termése a bika fejéhez hasonlít. Ugyanígy gyűjtöttem az erdőszéleken a fekete szedret, amelyet árultak egykor a bajai piacon is. A halfogás, a halfőzés kevéssé érdekelt, a halevés inkább. Szívesen emlékszem jó halízokra.

Folytathatnám, de szorít a helyhiány és belátom, szükségtelen, mert ilyen is az én szeretett szeszélyes Dunám, mely városunk hajdani gazdagságának táplálója volt. Remélem, a víz adja meg az újat is.

SPORTBARÁTOK, FIGYELEM!

A Bajai Lakberendező Építő és Vas Ipari Szövetkezet örömmel tájékoztatja Baja város sportszerető közönségét, hogy idén a Kereskedelmi Bank Rt anyagi támogatásával az ADIDAS körverseny keretében ismételtelen megrendezésre kerül a

BLÉVISZ KUPA '91

NEMZETKÖZI FÉRFI PÉNZDÍJAS TENISZVERSENY.

Pénzdíj:	500.000 Ft.
Verseny helye:	Baja, Közút SC tenispálya Petőfi-sziget
Versenyszámok:	férfi egyes férfi páros
Időpont:	1991. augusztus 5. - 9.
Döntők:	1991. augusztus 9.

A verseny rendezősége ezúton hívja meg
Baja Város sportszerető közönségét a teniszversenyre.

Tisztelettel:
BLÉVISZ KUPA Rendezősége.

Kedves Asszonyom, Tisztelt Uram!

Az új jogszabályok értelmében — kötött áron — minden gépjármű biztonságára megkívánja a kötelező felelősségbiztosítást.

A PROVIDENCIA Osztrák-Magyar Biztosító Rt. szeretné megkímélni Önt az utánjárástól. Ezért a postai kézbesítők és a PROVIDENCIA üzletkötői a lakásán keresik fel Önt, de természetesen rendelkezésére áll az ország 3200 postahivatala is.

Ha minket választ — a napi postával megérkezik a kötelező biztonság: a PROVIDENCIA.

Viszontlátásra
PROVIDENCIA Osztrák-Magyar Biztosító Rt.
Bajai Kirendeltsége
Árpád tér 5. II.emelet, telefon: 23-344

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap
Megjelenik minden hónap első napján

Felelős szerkesztő: GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság vezetője:
Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Kalocsa Béla
Dr. Lovas György
Nemes Gábor
Dr. Richnovszky Andor
Dr. Solymos Ede
Schmidt Antal

Kiadja az Ortutay ÁMK.
és a BAJATON Kft.

Postacím: Baja, Pf. 345

Felelős kiadó: Csiba Gyula

Szedés és formaképzés: TÓNUS DTP
Nyomtatás: BAJAPRESS Kft.